

RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AKADĒMIJA

Pedagoģijas fakultāte

Aija Studente

**DZĪVESDARBĪBAS PRASMJU PILNVEIDE
VISPĀRIZGLĪTOJOŠAS INTERNĀTPAMATSKOLAS
PEDAGOĢISKAJĀ PROCESĀ**

**IMPROVEMENT OF LIFE SKILLS IN GENERAL BOARDING
ELEMENTARY SCHOOLS IN THE PEDAGOGICAL PROCESS**

Promocijas darba kopsavilkums

Summary of Ph. D. Dissertation

Doktora zinātniskā grāda iegūšanai pedagoģijā

Apakšnozare: skolas pedagoģija

Rīga, 2015

RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AKADEMIJA

Pedagoģijas fakultāte

Aija Studente

**DZĪVESDARBĪBAS PRASMJU PILNVEIDE
VISPĀRIZGLĪTOJOŠAS
INTERNĀTPAMATSKOLAS PEDAGOĢISKAJĀ
PROCESĀ**

PROMOCIJAS DARBA KOPSAVILKUMS

Doktora zinātniskā grāda iegūšanai pedagoģijā

Apakšnozare: skolas pedagoģija

Rīga, 2015

Promocijas darbs izstrādāts Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijā (RPIVA) Pedagoģijas fakultātē laika posmā no 2010. līdz 2015. gadam.

Darba struktūra: promocijas darbs – disertācija 2 daļās

Darba zinātniskā vadītāja

Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas profesore *Dr.paed.* **Anita Petere**

Darba recenzenti:

Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas profesore *Dr.paed.* **Zenta Anspoka**

Latvijas Lauksaimniecības Universitātes profesore *Dr.paed.* **Baiba Briede**

Latvijas Universitātes profesore *Dr.paed.* **Rudīte Andersone**

Promocijas darba aizstāvēšana notiks

Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas

Pedagoģijas promocijas padomes atklātā sēdē

2016.gada 28. janvārī plkst.11.00

Imantas 7.līnijā 1, 100.auditorijā

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties

RPIVA bibliotēkā Imantas 7. līnijā 1 un elektroniski RPIVA mājas lapā www.rpiva.lv

RPIVA Pedagoģijas promocijas padomes priekšsēdētāja

RPIVA profesore *Dr.paed.* **Inese Jurgena**

Promocijas darba vispārīgs raksturojums

Mūsdienu sabiedrībā dzīves straujais ritms prasa intelektuāli un emocionāli stiprus cilvēkus, kuri spēj pārvarēt strauji pieaugošo dzīves spriedzi un saglabāt pozitīvu skatījumu uz dzīvi. Tajā pašā laikā personīgi nozīmīgi ir sekot līdzi jaunāko tehnoloģiju attīstības tendencēm un apgūstot prasmes tās pielietot.

Augsti izglītota, atvērtajā darba tirgū konkurētspējīga darbaspēka sagatavošana, katra motivācija iegūt zināšanas jāuzskata par izšķirošu faktoru Latvijas attīstībai 21.gadsimtā. Izglītības pieejamība visiem, mūža mācīšanās iespējas ir arī būtisks sabiedrības kohēzijas priekšnoteikums. „Ceļš uz zināšanu sabiedrību vislielākajā mērā atkarīgs no izglītības ieguldījuma sabiedrības veidošanā. Savukārt izglītošanās procesā ir jāspēj attīstīt audzēkņu dzīves prasme, kas viņiem ļautu būt pilnvērtīgiem zināšanu sabiedrības locekļiem.” (Koķe, Muraškovska, 2007, 27).

Viena no izglītības ieguves iestādēm Latvijā ir arī vispārizglītojošā internātpamatskola, kur noris pusaudžu pašnoteikšanās un iekšējās aktivitātes darbības prasmes atklāšana. Kopš 1956.gada, kad tika izveidota pirmā internātpamatskola, šobrīd Latvijā ir 10 vispārizglītojošas internātpamatskolas.

Tāpēc rodas aktuāla nepieciešamība pēc mācību un audzināšanas satura, formu un metožu pilnveidošanas, jaunu metožu izpētes un izstrādāšanas, kuras veicinātu skolēna dzīvesdarbības prasmju apguvi, lai viņš ir gatavs patstāvīgajai dzīvei pēc internātpamatskolas absolvēšanas un ir apguvis nepieciešamās dzīvesdarbības prasmes. Internātpamatskolas svarīgākais uzdevums ir attīstīt tāda skolēna personību, kurš būtu spējīgs strādāt patstāvīgi mainīgajā apkārtējā vidē un uz personīgās pašizaugsmes un profesionālās kompetences bāzes sekmētu Latvijas attīstību un uzplaukumu.

Dzīvesdarbības prasmju pilnveide vispārizglītojošā internātpamatskolā ir svarīga un būtiska - mērķa izvirzīšana, līdzekļu lietošana mērķa sasniegšanai, attieksme pret vidi, attieksme pret sevis apkalpošanu, dzīves ikdienas vajadzību apmierināšana un darbības pašnovērtēšana. Internātpamatskolas pedagoģiskais process var veicināt skolēnu emocionālo un sociālo kompetenču attīstību, kas arī ir svarīgas cilvēka tālākajā dzīvē.

Prakses novērojumi liecina, ka atšķirībā no vispārizglītojošās skolas, internātpamatskolā skolēnus audzina gan skolotāji, gan visi skolas darbinieki, bet ievērojami mazāka ir ģimenes loma. Tādējādi, ņemot vērā skolēnu skolā pavadīto laiku, internātpamatskola veic aptuveni 60 % audzināšanas darbu, ģimene - tikai aptuveni 25 %, pārējā sabiedrība - 15 %.

Internātpamatskolās mācās bāreņi vai bez vecāku gādības palikušie bērni, bērni no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, bērni no dažādiem novadiem, kā arī bērni ar mācīšanās traucējumiem, un lielākā daļa skolēnu šeit uzturas visu nedēļu. Internāta skolotāji, mācību priekšmetu skolotāji un tehniskie darbinieki veic arī vecāku pienākumus. Internātpamatskolā bērni reāli izjūt vecāku gādības trūkumu gan fiziskā, gan emocionālā nozīmē. Tiem skolēniem, kuriem ir vecāki, un tiem, kuriem viņu nav, nepieciešams rast atšķirīgas pieejas. Skolēns atnāk uz internātpamatskolu ar tām zināšanām, prasmēm un uzvedības modeli, kādu viņš ir apguvis mājās, un dažkārt tas neatbilst sabiedrības kultūras normām.

Internātpamatskola ir tā vieta, kur pusaudzis iegūst ne tikai zināšanas, bet arī dzīvesdarbības prasmes, kā strādāt, uzvesties un dzīvot sabiedrībā. Tādējādi internātpamatskolā nav tikai zināšanu ieguve, bet arī sociālās saskarsmes un darba institūcija.

Sakarā ar to, ka internātpamatskolā skolēni paliek visu nedēļu, citi pat brīvdienās, tad skolotājs var strādāt ar skolēnu arī vakara mācību laikā. Prakse liecina, ka internātpamatskolas skolēnam bieži vien vērojami emocionāli traucējumi, zems dzīves līmenis, nepilnīgs vecākuatbalsts un ģimenes nestabilitāte, kas traucē sociālo attiecību veidošanos.

Skolotājiem nepieciešams meklēt risinājumus, kā profesionālā un sistemātiskā pedagoģiskā darbībā internātpamatskolā, nepārkāpjot pusaudžu tiesības un ievērojot vecumposma un individuālās vajadzības, sekmēt pozitīvu audzināšanas darbību, daļēji kompensējot nelabvēlīgās ģimenes vides radītās sekas.

Pētījuma problēma ir tā, kā sekmīgāk nodrošināt pusaudžu dzīvesdarbības prasmju veidošanos pedagoģiskajā procesā internātpamatskolā. Augšana ģimeniskā vidē ir pati piemērotākā bērnam, tomēr reālā situācijā bērni nonāk ārpusģimenes izglītības iestādēs, t.skaitā internātpamatskolās. Tādējādi internātpamatskolu skolotāji un darbinieki ir tie, kas rūpējas par bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības, bērniem bāreņiem, trūcīgo ģimeņu bērniem, radot tiem mājas un ģimenes vidi. Internātpamatskolu skolēni pārsvarā darbojas pēc gataviem paraugiem, ir darbību izpildītāji, mazāk vērojamas prasmes strādāt radoši, izvēlēties metodes, kā sasniegt konkrētus rezultātus un uzņemties atbildību. Vērojama pretruna starp izpildītājpraksi un skolēna personīgo atbildības veicināšanu šīs prasmes attīstīt.

Iepriekš norādītais noteica pētījuma temata „**Dzīvesdarbības prasmju pilnveide vispārīzglītojošās internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā**” aktualitāti.

Pētījuma objekts.

Vispārīzglītojošās internātpamatskolas pedagoģiskais process.

Pētījuma priekšmets.

Dzīvesdarbības prasmes.

Pētījuma mērķis.

Pētīt vispārīzglītojošo internātpamatskolu pusaudžu dzīvesdarbības prasmes un izstrādāt teorētiski pamatotu pedagoģiskās darbības modeli dzīvesdarbības prasmju pilnveidei, to eksperimentāli pārbaudīt.

Pētījuma hipotēze.

Pusaudži dzīvesdarbības prasmes apgūst sekmīgāk, ja:

- pedagoģiskajā procesā apgūtās konkrētās dzīvesdarbības prasmes skolēns spēj izmantot aktīvā un daudzveidīgā, sev personīgi nozīmīgā darbībā;
- tiek veicināta patstāvība un atbildība, sadarbība un pašvadība;
- praktiski darbojoties, apzinās mērķi, spēj to sasniegt un pašvērtēt.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģisko, psiholoģisko un filozofisko literatūru par dzīvesdarbības prasmju būtību un saturu.
2. Izstrādāt dzīvesdarbības prasmju attīstībai paredzēto pedagoģiskās darbības modeli, noteikt dzīvesdarbības prasmju vērtēšanas kritērijus un rādītājus.
3. Pētīt pusaudžu dzīvesdarbības prasmju attīstību internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā un eksperimentāli pārbaudīt izstrādātā modeļa efektivitāti.
4. Izstrādāt ieteikumus dzīvesdarbības prasmju pilnveidošanai internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma metodoloģisko pamatu veido:

1. Atziņas par pedagoģiskās darbības teoriju (Абульханова-Славская, 1991; Василюк, 1984; Леонтьев, А. Н., 1975/2005; Леонтьев, Д. А. 2007; Ольховикова, 2010; Dewey, 2000; Рубинштейн, 1957/2003; Выготский, 2000; Špona, 2001; Žogla, 2001; Čehlova, 2002).
2. Atziņas par personības attīstību un dzīvesdarbības prasmju veidošanos (Eriksons, 1998; Waterman, 1989; Выготский, 2000; Рубинштейн, 1989/2004).
3. Atziņas par sistēmkonstruktīvismu (Maslo, Tiļļa, 2005).
4. Humānās psiholoģijas un pedagoģijas atziņas par bērna un pieaugušā mijdarbības raksturu, pedagoģiskā procesa kritērijiem (Roger, 1959; 1983; 1986; Špona, Maslo, 1991; Lieģeniece, 1998; Фромм, 2009; Крылова, 2009; Eriksons, 1998, Маслоу, А. Г.; Piažē, 2002; Выготский, Л. С., 2000).

Pētījuma gaitā izmantotās metodes:

1. Teorētiskās

- filozofiskās, psiholoģiskās un pedagoģiskās literatūras analīze;
- hermenētiskajā pieejā balstīta diskursa analīze;
- dzīvesdarbības prasmju pilnveides modelēšana;
- skolēnu darbu pašvērtējumu un mācību metodisko līdzekļu un pedagoģisko dokumentu kontentanalīze.

2. Empīriskās

2.1. Datu ieguves metodes

- novērošana;
- anketēšana;
- intervijas;
- eksperiments;
- pedagoģisko situāciju analīze;
- ekspertu vērtējumu analīze.

2.2. Datu apstrādes un analīzes metodes

- teoriju vadīta analīze.

Kvantitatīvo datu apstrāde veikta, izmantojot SPSS 17.0 datu apstrādes programmu, izmantojot šādas statistiskas datu apstrādes metodes:

- korelāciju analīze;
- Pīrsona korelācijas koeficients.

Dati apstrādāti ar Microsoft Excel 2010 programmu.

Pētījuma veids

Pētījuma raksturojums dots pēc pētniecības veida. Pēc izmantotās metodes tas ir eksperimentāls pētījums, kad tiek ietekmēti pētāmie subjekti un novērotas, analizētas izraisītās izmaiņas. Pētāmo subjektu ietekme īstenojas teorētiski izstrādātā procesuālā modeļa produktivitātes pārbaudes laikā, salīdzinoši analizējot dzīvesdarbības prasmju veidošanos un tās līmeņus vieniem un tiem pašiem respondentiem atšķirīgās situācijās.

Atbilstoši hipotēzē izvirzītajiem pieņēmumiem empīriskajam pētījumam veidots jaukto metožu paralēlais dizains, iekļaujot kvalitatīvo un kvantitatīvo metožu izmantošanu dažādos pētījuma posmos, kas palielina pētījuma iekšējo un ārējo validitāti. Pētījuma klasifikācija pēc izvēlētās metodes – salīdzinošais cēloņsakarību jeb retrospektīvais pētījums, kad manipulācija ar neatkarīgo mainīgo netiek paredzēta eksperimenta rezultātā, bet pētīta pedagoģiska procesa realitāte.

Pētījuma bāze

Pētījums veikts Balvu novada Tilžas internātpamatskolā, Liepājas novada Vaiņodes internātpamatskolā, Alūksnes novada Liepnas internātpamatskolā un Jēkabpils novada Biržu internātpamatskolā. Pētījumā iesaistīti 140 skolēni un 69 skolotāji.

Pētījuma robežas

Pētījumā ir pētīts internātpamatskolu pusaudžu dzīvesdarbības prasmju pilnveides konteksts, izpētot pedagoģiskā procesa organizāciju – mācību stundās, ārpusstundu darbā, interešu izglītības pasākumos, individuālās, grupu un fakultatīvās nodarbībās.

Pētījumā sniegta Latvijas internātpamatskolu pedagogu izpratnes primārā analīze, analizējot 69 Latvijas internātpamatskolu pedagogu izpratni par dzīvesdarbības prasmju pilnveidi pusaudžiem.

Pētījuma posmi

- Pirmsdoktorantūras posms: 2007. – 2009.g.
Idejas pētījuma veikšanai. Problēmas apzināšana.
- Pētījuma teorētiskā izstrāde: 2010.gada septembris - 2011.gada decembris.

Teorētiskās literatūras analīze Pamatojoties uz pētījuma teorētiskajām un metodoloģiskajām atziņām, izveidots pētījuma procesa zinātniskais aparāts, tā struktūra un

realizācijas formas. Šajā pētījuma posmā izstrādāti dzīvesdarbības prasmju veidošanās kritēriji un rādītāji. Izveidots dzīvesdarbības prasmju pilnveides procesuālais modelis.

- Pētīšanas metožu (aptaujas anketas un intervijas) izstrāde: 2011.gada decembris – 2012.gada marts.

Izstrādāta aptaujas anketa vispārizglītojošu internātpamatskolu pusaudžiem (7.-9.kl.) un skolotājiem.

- Datu ieguve, analīze, rezultātu apkopojums, eksperiments, procesuālā modeļa darbības pārbaude: 2012.gada marts – 2015.gada marts.

Tika veikta skolotāju un skolēnu aptaujas anketu, skolotāju interviju rezultātu kontentanalīze, sistematizējot, kodējot un klasificējot iegūtos rezultātus. Turpināta salīdzinošā analīze. Eksperiments, procesuālā modeļa darbības pārbaude.

- Promocijas darba noformējums: 2015.gada marts – 2015.gada jūnijs.

Pētījuma teorētiskā novitāte

Promocijas darbs ir inovatīvs, jo neatkarīgās Latvijas laikā šis ir pirmais pētījums, kas attiecināms uz pusaudžu dzīvesdarbības prasmju pilnveidi internātpamatskolās.

Promocijas darbā atklāti pedagoģiskie nosacījumi pusaudžu dzīvesdarbības prasmju sekmīgai attīstībai vispārizglītojošās internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā.

Promocijas darbā atklāta dzīvesdarbības prasmju veidošanās darbībā, tās objektīvie un subjektīvie komponenti, pamatojot dzīvesdarbības prasmju nepieciešamību internātpamatskolā, kas nosaka tālāko skolēnu sekmīgu dzīvesdarbību. Definēti subjektīvie sekmīgu dzīvesdarbību veicinošie faktori: motivētība, mērķtiecība, patstāvība, pašattīstības vadība.

Definēts internātpamatskolas pedagoģiskais process, kurā, pamatojoties uz humānās pedagoģijas atziņām, tiek īstenots pamatizglītības pedagoģiskais process, tai skaitā dzīvesdarbības prasmes internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā.

Izveidots teorētiski pamatots dzīvesdarbības prasmju pilnveides modelis pusaudžiem, noteikti tā nozīmīgākie struktūrkomponenti, akcentējot ģimenes un sadarbības nozīmi.

Pētījuma praktiskā nozīme

Izveidots dzīvesdarbības prasmju pilnveides modelis internātpamatskolas skolēniem, orientēts uz ģimeniskas vides nodrošināšanu un balstīts uz humānās pedagoģijas pamatzatziņām. Dzīvesdarbības prasmju pilnveides procesuālais modelis var sekmēt skolēnu gatavību dzīvesdarbībai arī citās mācību iestādēs.

Apkopoti skolotāju un skolēnu viedokļi par dzīvesdarbības prasmju apguvi internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā, kas sadarbībā nodrošina zināšanas par dzīvesdarbības prasmēm un to lietošanu.

Apkopotas atziņas par ģimenes vides nodrošināšanas nepieciešamību internātpamatskolas pusaudžiem pedagoģiskajā procesā.

Promocijas darba izstrādes gaitā gūtās atziņas tika apkopotas un aprobētas konferencēs un ekspertu diskusijās, kā arī publiskotas zinātnisko rakstu krājumos un ir lietojamas interesentiem, lai uzlabotu internātpamatskolas pedagoģisko procesu.

Pētījuma gaitā izstrādāta un empīriski pārbaudīta dzīvesdarbības prasmju veidošanās procesuālā struktūra, dzīvesdarbības prasmju kritēriji un rādītāji.

Izstrādāts saturs un metodiskie ieteikumi dzīvesdarbības prasmju pilnveidei internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes

1. Dzīvesdarbības prasme ir mērķtiecīgā sadarbības procesā uz zināšanu pamata izveidojusies spēja patstāvīgi izvirzīt un realizēt mērķus, uzņemoties atbildību par pašattīstības vadību.
2. Pusaudžu dzīvesdarbības prasmju apguvi pedagoģiskajā procesā internātpamatskolā mikro vidē un mezo vidē sekmē savas dzīves kārtības uzturēšanas prasmes, sevis apkalpošanas prasmes un dzīves eksistenciālās prasmes mērķtiecīgā, patstāvīgā un pašvērtētā darbībā.

3. Par pusaudžu dzīvesdarbības prasmju pilnveidi ieteicams spriest pēc šādiem kritērijiem: *Mērķa izvirzīšana, Līdzekļu lietošana mērķa sasniegšanai, Attieksme pret vidi, Attieksme pret sevis apkalpošanu, Dzīves ikdienas vajadzību apmierināšana un Darbības pašnovērtēšana.*

Promocijas darba saturs

Ievadā pamatota pētījuma temata izvēle un tā nozīmība skolas pedagoģijā, noteikts pētījuma objekts un priekšmeta, izvirzīts mērķis, raksturota risināmā problēma, kuras pētīšanai izvirzīta hipotēze un pētījuma uzdevumi, aprakstīti pētījuma posmi, dots pētījuma teorētiskais pamats, pētījuma bāze un datu vākšanas metodes, sniegta informācija par pētījuma novitāti, praktisko nozīmi.

Promocijas darba **1.daļā „Dzīvesdarbības prasmju jēdziens un saturs filozofijā, psiholoģijā un pedagoģijā”** analizēts dzīvesdarbības jēdziens un saturs filozofijā, psiholoģijā un pedagoģijā.

1.1.nodaļā „Dzīvesdarbības prasmju būtība un to teorētiskais pamatojums” analizētas dzīves filozofijas un darbības teorijas atziņas, dzīvesdarbības prasmju jēdziens starpzinātnēs – pusaudžu dzīvesdarbības prasmes, to būtība, definējot tās filozofiskā, pedagoģiskā un psiholoģiskā skatījumā.

Dzīve kļūst par filosofisku konceptu, ar kuru skaidro morāles, izziņas, mākslas un patiesības jautājumus. Dzīve ir aktīvs pārdzīvojumu un pieredzes veselums, kurā mēs saprotam kultūras un morāles vērtības, kurā notiek radoša darbība, veidojas sapratne par lietām, par sevi un citiem. Dzīve kā visaptveroša darbība, kas no sevis arvien rada jaunas gara formas, Dilteja filozofijā or nozīmīgs jautājums. Filosofiski skatot dzīvi, ir iespējams saprast cilvēka gara bagātību, kurā ir ne tikai racionālais, bet ir arī iracionālais un līdz galam neizzināmais. Dzīvē cilvēks apzinās vēsturiskās kopsakarības, dzīve ir veids, kā cilvēks ir kultūrvēsturiskajā realitātē, un dzīve ir arī tā, ar kuru šo realitāti mēs saprotam (Kivle, 2011; Dilthey, 1985, 2005; Gadamers, 1999; Bergson, 1911; Volāne, Špons, 2010; Gasetis, 1983).

Darbības teorija akcentē jaunu vajadzību un motīvu iekļaušanu dzīvesdarbībā. Personīgi nozīmīga darbība ir skolēna attīstības nosacījums. Darbībā tiek iegūta pieredze, kas sastāv no personiski pārdzīvotiem notikumiemdarbības teorijas skaidrojumā (Абульханова-Славская, 1991; Василюк, 1984; Леонтьев, А. Н., 1975/2005; Леонтьев, Д. А. 2007; Ольховикова, 2010; Dewey, 2000; Рубинштейн, 1957/2003; Выготский, 2000; Žogla, 2001; Čehlova, 2002; Špona, 2001, 2004, 2006) Tātad dzīvesdarbība skolā saistāma ar atziņu, ka cilvēks mācās un attīstās darbībā, gūstot pieredzi (Pētersons, 1931; Students, 1998; Špona, 2001; Žogla, 1994, 2001).

Darbības priekšnoteikums un izraisītājs ir sākotnējā vajadzība (Леонтьев, А. Н., 1975). Sastopot tai atbilstošu priekšmetu, subjekts sāk darboties, sākotnējā vajadzība transformējas un kļūst spējīga virzīt un regulēt darbību, top par tās motīvu. Darbības teorija uzskatu, rakstura, dzīvesveida izmaiņas akcentē kā jaunu vajadzību un motīvu iekļaušanu savā dzīvesdarbībā (Леонтьев, А. Н., 1975). Vajadzība tiek apmierināta, un tās rezultātā rodas jauna vajadzība, kas, savukārt, modelē sev atbilstošu priekšmetu, kas kļūtu par jaunas darbības motīvu (skat. 1. attēlu).

1. attēls. Darbības motīva attīstības shēma (pēc Леонтьев, А. Н., 1975)

Analizējot filozofisko, psiholoģisko un pedagoģisko literatūru, konstatēts, ka dzīvesdarbība ir cilvēkam izveidojusies sevis, sabiedrības un dabas izziņā un pārveidē pilnveidojusies indivīda aktivitātes realizēšanas un vajadzību apmierināšanas paņēmienu un attieksmju sistēma Subjekta daudzveidīgās mijdarbības formas ar pasauli ir pamats dzīvesdarbībai (Леонтьев, Д. А., 2007, Špona, 2006).

Prasmju veicināšana iespējama praktiskā darbībā, tās rodas konkrētas darbības rezultātā un pilnveidojas patstāvīgajā darbībā (Эльконин, 1999; Новиков, А.М., Новиков, Д. А., Платонов, 1972; Давыдов, 1995; Zelmenis, 2000; Žogla, 2001; Špona, 2001, 2006; Jurčenko, 2008; Рубинштейн, 1989/2004; Стоунс, 1988).

Prasmes attiecināt uz vienu noteiktu prasmju grupu var tikai nosacīti, jo, piemēram, prasme uzdot jautājumus ir gan sociālā prasme, gan, pilnveidojoties savā kvalitātē, tā ir arī mācīšanās prasme. Tāpat prasme sakārtot savu darba vietu ir gan pašapkalpošanās prasme, gan arī sociāla prasme.

Izvērtējot iepriekš minēto, autore secina, ka internātpamatskolas skolēna dzīvesdarbības prasme ir mērķtiecīgā sadarbības procesā uz zināšanu pamata izveidojusies spēja patstāvīgi izvirzīt un realizēt mērķus, uzņemoties atbildību par pašattīstības vadību.

Balstoties uz pedagoģiskā darba pieredzi internātpamatskolā, raksturotas dzīvesdarbības prasmes mikro un mezo vidē: savas dzīves kārtības uzturēšanas prasmes, sevis apkalpošanas prasmes un dzīves eksistenciālās prasmes.

1.2.1.nodaļa „Dzīvesdarbības prasmju satura analīze internātpamatskolu izglītības programmās” analizēta internātpamatskolu veidošanās vēsturiskajā aspektā. Izpētot internātpamatskolu veidošanos, raksturots internātpamatskolu dibināšanas process, tā ietekme uz pusaudžu dzīvesdarbību. Tāpēc nozīmīgs ir jautājums par ģimeniskas vides veidošanas kontekstu – internātpamatskolu, kur pusaudzis apgūst nepieciešamās dzīvesdarbības prasmes.

Analizējot internātpamatskolu izveidošanās vēsturi, konstatēts, ka vispārīzglītojošas internātpamatskolas Latvijā sāka veidoties 20.gadsimta otrajā pusē, jo pēckara gados daudzas ģimenes Latvijā bija palikušas bez apgādniekiem, un trūcīgiem ģimenes apstākļi radīja grūtības bērnu audzināšanā un izglītošanā, sevišķi grūti bija daudz bērnu ģimenēm. 1956.gadā tā laika valdība pieņēma lēmumu republikā dibināt skolas – internātus, kur varētu mācīties trūcīgo ģimeņu bērni un būt pilnā valsts apgādībā.

Internātpamatskolas darbības pamatvirziens ir izglītojošā, attīstošā un audzinošā darbība. Internātpamatskola kļūst par skolēnam izglītojošu, attīstošu un audzinošu mācību vidi (skolēni internātpamatskolā pavada visu diennakti), un šajā vidē veidojas personība, kas ir mērķtiecīga un orientēta uz sadarbību.

1.2.2.nodaļa „Humānā pedagoģija kā teorētiskais pamats dzīvesdarbības prasmju pilnveidei internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā” raksturots humānās pedagoģijas atziņu pielietojums internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā, akcentējot ģimenisku savstarpēju attiecību nozīmi kā pedagoģiska līdzekļa izmantošanas efektivitāti internātpamatskolas skolēna personības attīstībā, respektējot viņa kā subjekta vajadzības, intereses, pieredzi, bērnam personiski nozīmīgas situācijas komunikācijā ar vienaudžiem un pieaugušajiem.

Humānā filozofija iestājas par cilvēka un viņa trīs būtības – fiziskās, dvēseles un gara vienotību, kā primāro mērķi izvirza cilvēku pašaktualizācijas un patstāvības attīstību, pamato pedagoga jauno vērtību sistēmu, kurā tiek iekļauta katras personības nozīmība, izveles iespējas un personīgā atbildība, kā arī mācību radošums. Humānpedagoģijā skolēns mācās un skolotājs darbojas kopā ar viņu kā mācību procesa atbalstītājs, koordinators. Galvenās ir skolēna emocionālās un izziņas vajadzības. Humānisti uzskata, ka nepieciešams izglītēt cilvēku kopumā, sekmējot viņa izaugsmi visa mūža garumā (Roger, 1959; 1983; 1986; Špona, Maslo, 1991; Lieģeniece, 1998; Фромм, 2009; Крылова, 2009; Eriksons, 1998, Маслоу, А. Г.; Piažē, 2002; Выготский, Л. С., 2000).

Internātpamatskola ir skolēniem personības attīstības vide, tāpēc tā piedāvā gan skolotājiem, gan skolēniem:

- patstāvīgas darbības iespējas;
- iespējas uzņemties atbildību par saviem lēmumiem, rīcību un iegūtajiem rezultātiem;
- iespējas patstāvīgi risināt problēmsituācijas;
- iespējas analizēt, izvērtēt un pārņemt labāko pieredzi;

- iespējas saņemt kompetentu savas darbības izvērtējumu.

Humānās pedagoģijas robežās internātpamatskolā būtiska nozīme ir mācību metodēm, kas aktivizē skolēnu patstāvīgu radošo darbību. Tās ir gan problēmsituāciju mācības, gan projektu metodes, gan pētnieciskās metodes un moduālās mācības.

Internātpamatskolā lielāka uzmanība tiek pievērsta skolēna sasniegumiem sevis pilnveidošanā, sniedzot viņam drošības un māju izjūtu, radot tādu izglītošanās procesu, kurā pusaudzis var mainīt, uzlabot, pilnveidot dzīves apstākļus un celt tās kvalitāti, nevis tikai piemēroties jau esošajiem apstākļiem. Brīvas, nepiespiestas un ģimeniskas attiecības – skolotājs runā tikai par skolēna rīcību konkrētā gadījumā, spēj un atrod laiku ieklausīties, iedziļināties un saprast pēc būtības un parunāties ar pusaudzi kā ar līdzvērtīgu sarunu biedru – liecina par savstarpējo cieņu un ticību skolēna spējām, kopīgu jaunradi un radošu darbību, savdabību un savstarpēju pienākumu apzināšanos.

1.2.3.nodaļā „Pusaudžu dzīvesdarbības prasmju veicinošs pedagoģiskais process internātpamatskolā” raksturots dzīvesdarbības prasmju veicinošs pedagoģiskais process un tā komponenti internātpamatskolā, konstruēts teorētiski pamatots dzīvesdarbības prasmju apguves procesuālais modelis, lai pilnveidotu dzīvesdarbības prasmju kā pedagoģiska līdzekļa izmantošanas efektivitāti pusaudžu personības attīstībā internātpamatskolā ģimeniskā un humānā vidē. Pedagoģiskā procesa raksturojums tika atklāts, pamatojoties uz darbības procesuāli strukturālo pieeju, kas paredz mācībās vienotībā realizēt subjektīvos un objektīvos darbības komponentus, nodrošinot mācīšanās jēgu.

Pedagoģiskā procesa organizēšanā ir visdažādākās iespējas, un internātpamatskolai pašai ir svarīgi izstrādāt tādu darbības modeli, kas spētu apmierināt lielākās skolēnu daļas vajadzības un intereses, veicinātu dzīvesdarbības prasmju apguvi.

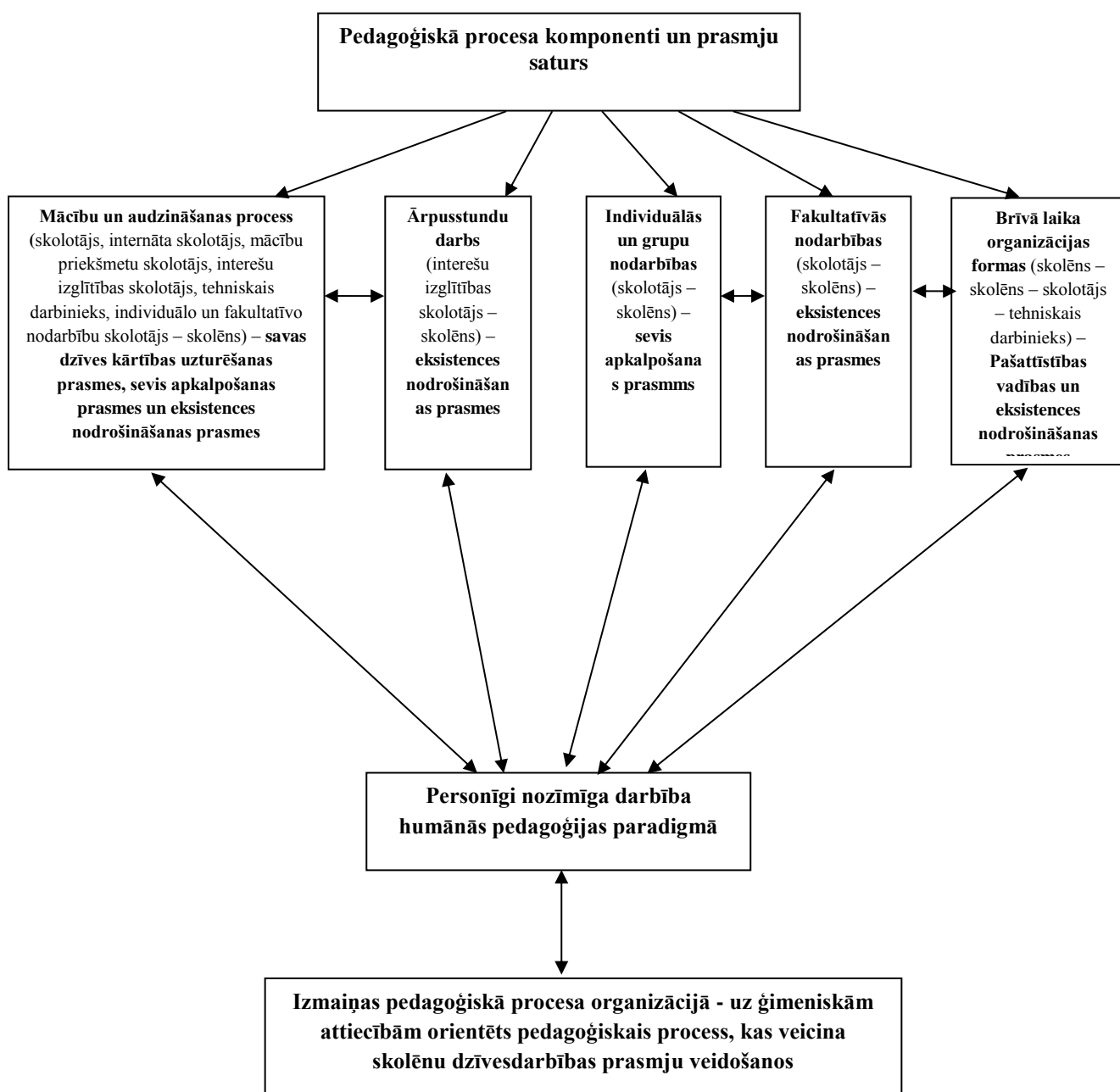
Mācību stunda, individuālā, interešu izglītības nodarbība, vakarmācību darbs, pavadītais laiks kopā ar skolotāju vai darbinieku vienmēr nes līdzzi skolotāja un darbinieka domas, jūtas un viņa pasaules uzskatus.

Pedagoģiskais process internātpamatskolā iegūst šādus akcentus:

- skolēna motivācija ir apgūt ko jaunu, personīgi nozīmīgu;
- mērķtiecīga darbība, darbība kā personības attīstības pamats;
- brīvas izvēles princips ģimenes vidē - patstāvība un atbildība.

Pedagoģiskajā procesā internātpamatskolā iekļaujas vairāki komponenti, to veicināšanai nepieciešama jauna pieeja, izmaiņas pedagoģiskā procesa organizācijā (skat. 2.attēlu), kas sekmē dzīvesdarbības prasmju pilnveidošanos. Savstarpējā sadarbības procesā, kas balstīts uz darbības teorijas un humānās pedagoģijas atziņām, orientēts uz ģimeniskām savstarpējāmattiecībām, izmainās pedagoģiskā procesa organizācija.

2.attēls. Pedagoģiskais process internātpamatskolā

Secināts, ka svarīga nozīme pedagoģiskajā procesā ir tieši savstarpējai sadarbībai un mijattiecībām. Sadarbojoties tiek apgūtas jaunas prasmes, notiek dzīvesdarbības prasmju veidošanās pašvadība.

Pedagoģiskais process internātpamatskolā ietekmē pusaudžu dzīvesdarbību, ja tas dod iespēju darboties un uzkrāt dzīves pašpieredzi. Personīga pusaudža darbības un saskarsmes pieredze, gandarījums par personisko izaugsmi – pusaudža dzīvesdarbības pašrealizācijas pamats (Špona, 2006; Huber, 2004; Laiveniece, 2003; Collard, 2010; Jurčenko, 2008; Delors, 2001; Prets, 2000; Леонтьев, А. Н). Skolēns, patstāvīgi un mērķtiecīgi darbojoties, akcentējot sadarbību skolēns-skolēns, iegūst jaunu dzīvesdarbības pieredzi, kas veidojas no skolēna un skolēna personīgās pieredzes (Tiļļa, 2005; Špona, 2001, 2004, 2006; Akopova, 2006). Audzināšanas darbību internātpamatskolā nepieciešams virzīt uz to, lai skolēnam būtu visaptveroša izpratne par vērtībām un veidotos kritiski vērtējoša

attieksme un atbildība par savu rīcību, skolotājs kā sadarbības partneris (Špona, Čamane, 2009; Fjelds, 1998).

Analizēti dzīvesdarbības prasmju pilnveides komponenti: mērķa izvirzīšana un līdzekļu lietošana mērķa sasniegšanai (Gudjons, 2007; Maslo, E, 2003; Gertsma, Barry, Hake, 2004; Zimmerman, 2001; Špona, 2004; Špona, Čamane, 2009; Vorobjovs, 2002), attieksmes (Špona, 2001, 2004, 2006; Zelmenis, 2000; Špona, Čamane, 2009; Lieģeniece, 1999), dzīves ikdienas vajadzību apmierināšana (Katane, 2005; Špona, 2001; Kuhl, Koole, 2004; Ruņģe, 2002; Meisner, 2009) un darbības pašnovērtēšana (Šteinberga, Tunne, 1999; Kaļiņņikova, 1999).

Tā kā jēdziena dzīvesdarbība pētījumi bāzējas psiholoģijas un pedagoģijas zinātnēs, tad, pamatojoties uz psiholoģijas un pedagoģijas zinātnes jomās radītām teorētiskām atziņām, tika strukturēti pētījuma vajadzībām atbilstoši dzīvesdarbības prasmju vērtēšanas kritēriji, rādītāji un līmeņi.

Dzīvesdarbības prasmju vērtēšanas kritēriji ir:

1. Mērķa izvirzīšana, kuru raksturo šādi rādītāji: izvirza mērķus reālai darbībai, mērķa sasniegšana.
2. Līdzekļu lietošana mērķa sasniegšanai, kuru raksturo šādi rādītāji: pats izvēlas līdzekļus mērķa sasniegšanai, lieto līdzekļus mērķa sasniegšanai.
3. Attieksme pret vidi, kuru raksturo šādi rādītāji: paradumi uzturēt kārtību mikro vidē, paradumi uzturēt kārtību mezo vidē.
4. Attieksme pret sevis apkalpošanu, kuru raksturo šādi rādītāji: attieksme pret savu apģērbu un dienas režīmu, attieksme pret vienaudžu un mazāku skolēnu sevis pašapkalpošanu.
5. Dzīves ikdienas vajadzību apmierināšana, kuru raksturo šādi rādītāji: atbildība par sava uztura sagatavošanu, prasme lietot sadzīves tehnoloģijas, finanšu pratība.
6. Darbības pašnovērtēšana, kuru raksturo šādi rādītāji: pašvērtējuma prasmju lietošana, pašnovērtējuma un novērtējuma tuvināšanās.

Katrs kritērijs ietver vairākus rādītājus, kurus raksturo līmeņu pazīmes, kas atbilstoši parāda mērķtiecības attīstības pakāpi:

A līmenis – augstākais rādītāju izpausmes līmenis, kad attiecīga iezīme spilgti izteikta un tai ir regulārs raksturs;

B līmenis – vidējais rādītāju izpausmes līmenis, kad attiecīgai iezīmei ir gadījuma raksturs, tā ir veidošanās stadijā;

C līmenis – zemākais līmenis. Iezīme nav izveidojusies.

Tika definēti pusaudžu dzīvesdarbības prasmju vērtēšanas kritēriji, rādītāji un līmeņi (skat. 1.tabulu)

1.tabula. Pusaudžu dzīvesdarbības prasmju vērtēšanas kritēriji, rādītāji un līmeņi

Kritēriji	Rādītāji	Līmeņi		
		A (augsts)	B (vidējs)	C (zems)
1.Mērķa izvirzīšana	1.Izvirza mērķus reālai darbībai	Ir vajadzība pēc jaunā, prot izvirzīt mērķi	Dažreiz ir vajadzība pēc jaunā un dažreiz prot izvirzīt mērķi	Ļoti reti ir vajadzība pēc jaunā un ļoti reti prot prasme izvirzīt mērķi
	2.Mērķa sasniegšana	Sasniedz izvirzīto mērķi	Dažreiz sniedz izvirzīto mērķi	Ļoti reti sniedz izvirzīto mērķi
2.Līdzekļu lietošana mērķa sasniegšanai	1.Pats izvēlas līdzekļus mērķa sasniegšanai	Pats apzināti izvēlas līdzekļus mērķa sasniegšanai	Dažreiz pats ar citu palīdzību izvēlas līdzekļus mērķa sasniegšanai	Ļoti reti pats ar citu palīdzību izvēlas līdzekļus mērķa sasniegšanai
	2.Lieto līdzekļus mērķa sasniegšanai	Apzināti lieto līdzekļus mērķa	Dažreiz apzināti lieto līdzekļus	Ļoti reti apzināti lieto līdzekļus

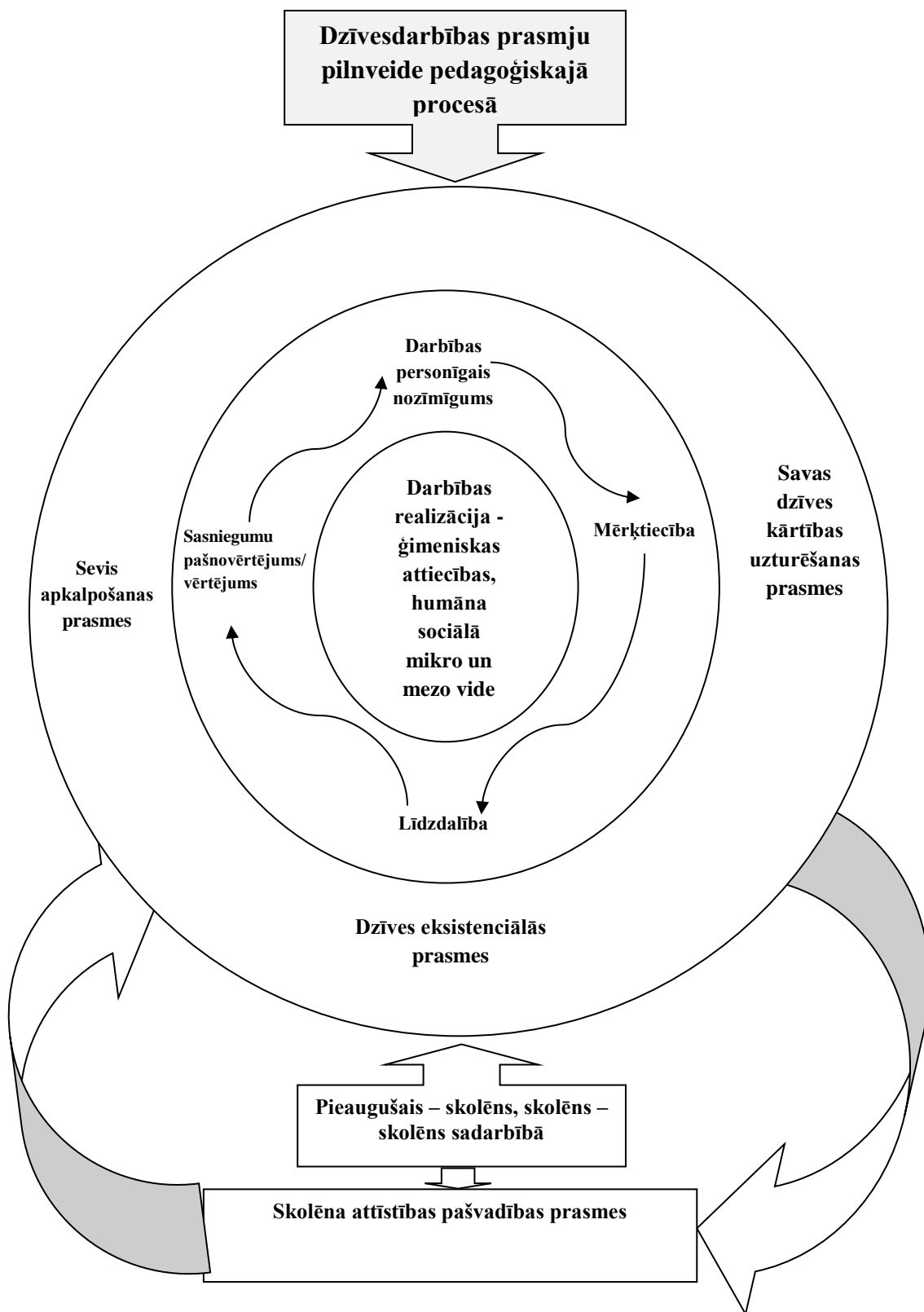
		sasniegšanai	mērķa sasniegšanai	mērķa sasniegšanai
3.Attieksme pret vidi	1.Paradumi uzturēt kārtību mikro vidē	Regulāri uztur kārtību internētā un klasē	Situatīvi uztur kārtību internētā un klasē	Ļoti reti uztur kārtību internētā un klasē
	2.Paradumi uzturēt kārtību skolā un apkārtnē	Regulāri uztur kārtību skolā un apkārtnē	Situatīvi uztur kārtību skolā un apkārtnē	Ļoti reti uztur kārtību skolā un apkārtnē
4.Attieksme pret sevis pašapkalpošanu	1.Attieksme pret savu apģērbu un dienas režīmu	Rūpīga attieksme pret savu apģērbu un dienas režīmu	Situatīvi uztur kārtībā apģērbu un ievēro dienas režīmu	Ļoti reti uztur kārtībā savu apģērbu un dienas režīmu
	2.Attieksme pret vienaudžu un mazāku skolēnu sevis pašapkalpošanu	Cieņas pilna attieksme pret vienaudžu un mazāku skolēnu sevis pašapkalpošanu	Dažreiz cieņas pilna attieksme pret vienaudžu un mazāku skolēnu sevis pašapkalpošanu	Ļoti reti cieņas pilna attieksme pret vienaudžu un mazāku skolēnu sevis pašapkalpošanu
5.Dzīves ikdienas vajadzību apmierināšana	1.Atbildība par sava uztura sagatavošanu	Regulāri atbild par sava uztura sagatavošanu	Situatīvi atbild par sava uztura sagatavošanu	Ļoti reti atbild par sava uztura sagatavošanu
	2.Prasme lietot sadzīves tehnoloģijas	Labi prot lietot dažādas sadzīves tehnikas	Situatīvi prot lietot dažādas sadzīves tehnikas	Ļoti reti prot lietot dažādas sadzīves tehnikas
	3.Finanšu pratība	Ir interese un prot plānot finanses	Ir situatīva interese un dažreiz plāno savas finanses	Ļoti reti interesējas un plāno savas finanses
6.Darbības pašnovērtēšana	1.Pašnovērtējuma prasmju lietošana	Regulāri lieto pašnovērtēšanas prasmes	Situatīvi lieto pašnovērtēšanas prasmes	Ļoti reti lieto pašnovērtēšanas prasmes
	2.Pašnovērtējuma un novērtējuma tuvināšanās	Skolēnu pašnovērtējums un pieaugušo vērtējums ir tuvināts	Dažreiz skolēnu pašnovērtējums un pieaugušo novērtējums ir tuvināts	Ļoti reti skolēnu pašnovērtējums un pieaugušo novērtējums ir tuvināts

Lai pētījumā būtu iespējams objektīvi noskaidrot pusaudžu dzīvesdarbības prasmju attīstības tendenci, nepieciešams atklāt katra izvirzītā kritērija rādītāju raksturojošās pazīmes līmeņu noteikšanai. 1.tabulā redzams, kā kritēriji izmērāmi pēc izvirzītajiem rādītājiem, nosakot līmeni "A (augsts)", "B (vidējs)" un "C (zems)" pēc katra rādītāja raksturojošām pazīmēm.

Lai veicinātu skolēnu izpratni par to, cik nozīmīgi ir pielietot dzīvesdarbības prasmes dažādās ikdienas dzīves situācijās, tika izveidots teorētiski pamatot dzīvesdarbības prasmju pilnveides satura un procesa modelis.

Pamatojoties uz literatūras analīzē iegūtajām atziņām, dzīvesdarbības prasmju vērtēšanas kritērijiem un rādītājiem (sk. 1.tabulu), tika izveidots dzīvesdarbības prasmju pilnveides procesuāli strukturālais modelis (skat. 3.attēlu).

3.attēls. Dzīvesdarbības prasmju pilnveides procesuāli strukturālais modelis

Modeļa saturs balstās uz hipotēzes pieņēmumiem – dzīvesdarbības prasmju pilnveide tiek konstruēta, ietverot sev nozīmīgas darbības aktualizāciju, patstāvības, atbildības, sadarbības un pašattīstības vadības prasmes, mērķa izvirzīšanu. Respektējot skolēnu kā

subjektu, pedagogs ierosina kopā darbības realizāciju, rada humānu pedagoģisko vidi, balstoties uz savu iepriekšējo dzīvesdarbības pieredzi.

Humāna pedagoģiskā vide ir ģimenisku attiecību daļa, tāpēc modelī iekļauta darbības realizācijā. Humānistiska un atvērta pedagoģiskā vide nodrošina dzīvesdarbības prasmju pilnveidei nepieciešamos apstākļus – psiholoģiski brīvu un drošu vidi, uz cieņu un savstarpēju sapratni balstītu mijiedarbību ar vienaudžiem un pedagogu kā sadarbības partneriem virzībā no līdzdalības darbības procesā līdz jaunu mērķu izvirzīšanai.

Darbības realizācija – ģimeniskas attiecības, modelī iekļautas kā dzīvesdarbības prasmju radītājas un veicinātājas, kas ietekmē tai piederošo indivīdu jēgas veidošanos par pasauli, sevi un citiem. Pusaudža dzīvesdarbībā internātpamatskolā ģimeniskas attiecības atklājas gan mācību un audzināšanas procesā, interešu izglītības nodarbībās, gan skolēnu brīvajā laikā un individuālajās nodarbībās. Savstarpējā komunikācijas procesā ar internātpamatskolas personālu šīs sakarības tiek interpretētas, veidojot sev nozīmīgas darbības – mērķtiecību, līdzdalību, sadarbību, atbildību un pašnovērtējuma prasmes. Skolotāji un darbinieki, skolēnam mācoties internātpamatskolā, tuvina savstarpējās attiecības ģimenes modelim.

Sabiedrības daļu, ar kuru skolēns nonāk tiešā kontaktā, sauc par mikrovidi. Mikrovides ietekme audzināšanas procesā ir vērsta daudzās virzienos, tās ietekme ir nepārtraukta visas cilvēka dzīves laikā. Mikrovidi nevar ierobežot tikai ar kontaktās realitātes stabiliem elementiem, jo bieži kontakts ir īslaicīgs, taču iespaids ir paliekošs.

No pirmās mikrovides cilvēks nonāk nākamajā – skolā, kurai arī ir būtiska nozīme socializācijas procesā. Internātpamatskolā skolēni tiek uzņemti arī pirmsskolas izglītības programmā, tādējādi bieži vien skolēniem nav pirmās mikrovides (ģimenes) pieredzes. Skolotāja prasme izprast šādas skolēnu vajadzības var palīdzēt veidot atbalstu negatīvas uzvedības pārveidošanā pozitīvā – mērķtiecīgā – uzvedībā.

Vide – mikro, mezo un makro – modelī ietverta kā konceptuāls nosacījums atbilstoši ekoloģiskai pieejai (Katane, 2009), kas pamato izglītības vidi, t. sk. mācību vidi (mācību stundas, individuālās un fakultatīvās nodarbības, vakarmācības), internāta vidi un skolas un internāta apkārtni, vienlaikus gan kā procesu, gan arī kā mijdarbības sistēmu, kas konceptuāli ir skolēna personības attīstību veicinoša. Mikrovide mērķtiecības strukturālajā modelī ir klase un internāta istabiņa, mezo vide – skola, internāts, skolas un internāta apkārtnē. Kopumā šīs vides veido skolēna dzīvesdarbības vides struktūru.

Darbības procesa analīzē veidojas pieredze, ko sauc par pašpieredzi, jo tādā analīzē notiek bagātināšanās process, kas saistīts ar subjektīvo pārdzīvojumu (Špona, 2001).

Modelis rāda sakarību sistēmu starp mērķi, īstenošanu un rezultātu dzīvesdarbības prasmju pilnveidei internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā. Darbības attīstība no reproduktīvā līdz produktīvajam līmenim ir izziņas darbības un aktivitātes veicināšana, ko pamato pedagoģiskā procesa attīstības galvenā tendence un akcentē „viens no izglītības galvenajiem pedagoģiskajiem mērķiem – pedagoģiski bagātinātā daudzveidīgā darbībā ļaut skolēniem pēc iespējas produktīvāk, brīvi attīstīt savas cilvēciskās potences, spēju kompetenti un atbildīgi lemt par savu rīcību” (Jurgena, 2002). Cikliskuma koncepcija skaidro izziņas darbības procesu kā spirālveida virzību uz augstāka līmeņa sistēmu (Čehlova, 2002), kas ietver katra nākamā darbības cikla mērķa izvēli, tā īstenošanai atbilstošas metodes un noteiktu rezultātu sasniegšanu, kuri veido pamatu jauna darbības cikla sākumam, pārejai uz augstāku līmeni. Par darbības attīstības rādītāju kļūst jaunas pieredzes ieguve, kuras rezultātā nepieciešamās zināšanas, prasmes un iemaņas tiek pārnestas jaunā pakāpē. Iegūtā objektīvi un subjektīvi jaunā pieredze nodrošina izpratni par dzīvesdarbības prasmju apguves nepieciešamību, kā rezultātā skolēns iegūst pārliecību par savām zināšanām un spējām, uzdrīkstēšanos paust un aizstāvēt savu viedokli.

Pētījuma 2.daļas „Dzīvesdarbības prasmju pilnveides pedagoģiskajā procesā empīriskā pārbaude” 2.1.nodaļā „Empītiskā pētījuma raksturojums un pētīšanas metodes” raksturota empīriskā pētījuma programma, metodes un organizācija.

Pētījuma programma.

Lai noteiktu dzīvesdarbības prasmju veidošanos internātpamatskolas skolēniem un pārbaudītu promocijas darbā izvirzīto hipotēzi, tika veikts empīriskais pētījums, kurš ietver pedagoģisko eksperimentu trīs daļās:

- 1) konstatējošo eksperimentu – kvantitatīvs, īslaicīgs, dabisks (Albrehte, 1998; Lasmanis, 1999; Arhipova, Bāliņa, 2000; Geske, Grīnfelds, 2001);
- 2) veidojošo eksperiments (Albrehte, 1998; Lasmanis, 2002; Arhipova, Bāliņa, 2000; Geske, Grīnfelds, 2001);
- 3) ekspertu metodi (Albrehte, 1998; Lasmanis, 2002; Arhipova, Bāliņa, 2000; Geske, Grīnfelds, 2001).

Konstatējošā eksperimenta mērķis – noteikt dzīvesdarbības prasmju apguves līmeni reālajā pedagoģiskajā procesā un svarīgākās dzīvesdarbības prasmes.

Konstatējošā eksperimenta veikšanai tika izvēlētas kvalitatīvās un kvantitatīvās pētījuma metodes:

- 1) dokumentu izpēte;
- 2) pedagoģiskais novērojums;
- 3) aptaujas;
- 4) pārrunas;
- 5) skolēnu darbības analīze;
- 6) datu statistiskā analīze skolēnu dzīvesdarbības prasmju sākotnējā līmeņa noteikšanai.

Empīriskais pētījums noritēja 4 posmos (skat. 2.tabulu). Veidojošais eksperiments tika sadalīts divos posmos.

2.tabula. Pedagoģiskā eksperimenta norises posmi

Pētījuma laiks	Posma raksturojums
1.posms Empīriskā pētījuma metožu izstrāde un bāzes veidošana (2011.)	Mērķis: izveidot bāzi pedagoģiskā eksperimenta veikšanai. Uzdevumi: 1) izstrādāt eksperimenta bāzes veidošanas principus atbilstīgi eksperimenta mērķim; 2) veikt organizatoriskos pasākumus bāzes nodrošināšanā.
2.posms. Sākotnējo pētniecisku datu iegūšana (2012.)	Mērķis: iegūt izejas datus par eksperimenta grupu un tās iezīmēm. Uzdevumi: (1) veikt skolēnu un skolotāju anketēšanu dzīvesdarbības prasmju izvērtēšanai; (2) izpētīt eksperimentam izvēlēto skolēnu sastāvu, skolotāju un skolēnu attiecību raksturu; (3) noteikt sākotnējos dzīvesdarbības apguves līmeņus, (4) veikt skolēnu aptauju, lai noteiktu izstrādātajam modelim ieteikumus pedagoģiskā procesa pilnveidei..
3.posms. Veidojošais eksperiments (2013.-2014.)	Mērķis: noskaidrot, vai izstrādātais dzīvesdarbības prasmju pilnveides procesuāli strukturālais modelis palīdz skolēniem pilnveidot savas dzīvesdarbības prasmes, veicina skolēnu un skolotāju atvērtību un aktivizē skolēnu pašattīstības prasmju un pašpiederzes veidošanos. Uzdevumi: 1. posms. (1) sagatavot skolēnus piedāvātā modeļa izmantošanai ; 2.posms.(2) pārbaudīt modeli, veicot nodarbību salīdzinošo vērtējumu; (3) pārbaudīt pašpiederzes veidošanās procesus
4.posms. Datu iegūšana pēc eksperimenta, to apstrāde, salīdzināšana, interpretācija (2015.)	Mērķis: iegūt datus modeļa efektivitātes, atvērtības un dzīvesdarbības prasmju veidošanās procesu pētījumiem. Uzdevumi: (1) veikt otro skolēnu dzīvesdarbības prasmju pilnveides mērījumu; (2) veikt interviju, aptaujas anketu, skolēnu darbu analīzi; (3) veikt datu statistisko apstrādi un analīzi.

Pētījuma bāze. Pētījumam bija svarīgi, lai tajā ir pārstāvēti skolēni un skolotāji no dažādiem Latvijas reģioniem, dažādu pieredzi, tādēļ pētījuma izlasē tika iekļauti:

- Dažādu Latvijas vispārizglītojošo internātpamatskolu skolēni;
- Dažādu Latvijas vispārizglītojošo internātpamatskolu skolotāji.

Pētījumā aptvertās vispārizglītojošas internātpamatskolas:

- Balvu novada Tilžas internātpamatskola;
- Liepājas novada Vaiņodes internātpamatskola;
- Alūksnes novada Liepna internātpamatskola;
- Jēkabpils novada Biržu internātpamatskola.

3.tabulā redzama pētījuma bāzes struktūra.

3.tabula. Pētījuma bāzes struktūra

Parametri	Birži	Liepna	Tilža	Vaiņode	Piezīmes
Respondentu skaits (skolēni)	48	40	26	26	
t.sk. meitenes	25 – 52,1%	19 – 47,5%	11 – 42,3%	10 – 48,5%	Tilža (2 – 7,7% nav norādīts dzimums)
t.sk.zēni	23 – 47,9%	21 – 52,5%	13 – 50%	16 – 61,5%	
Respondentu skaits (skolotāji)	19	14	20	16	
t.sk. sievietes	16 – 80%	14 – 100%	16 – 80%	13 – 81,3%	
t.sk.vīrieši	3 – 15,8%	-	4 – 20%	3 – 18,8%	
Kopā	67	54	46	42	209

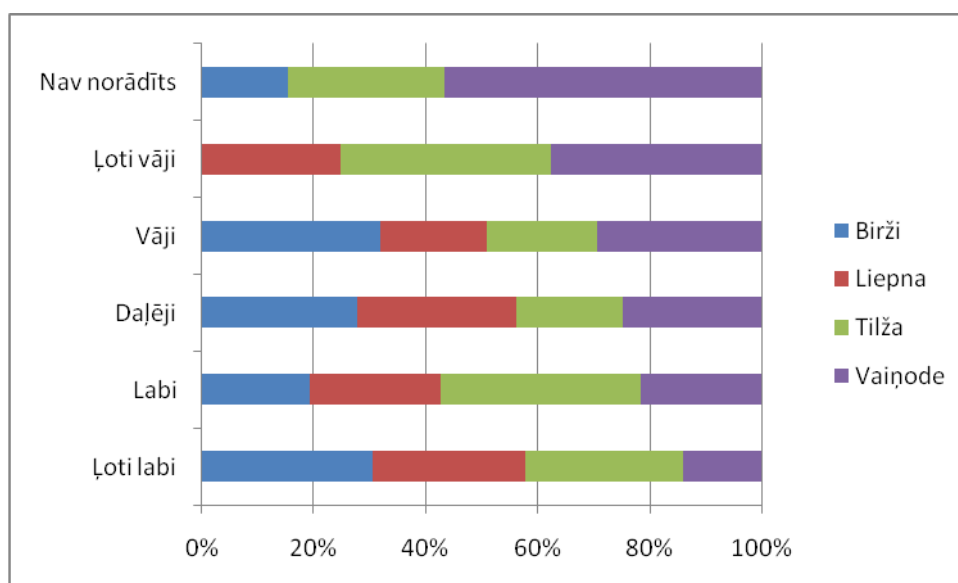
2.2.nodaļā „Situācijas izpēte praksē” analizēti skolēnu dzīvesdarbības prasmju pilnveides dzīvesdarbībā internātpamatskolā subjektīvo un objektīvo kritēriju pašnovērtējuma rezultāti.

Aptaujas rezultāti.

Veicot aptauju, lai noskaidrotu skolēnu un skolotāju viedokļus par dzīvesdarbības prasmju apguvi, tika saņemtas aizpildītas 210 anketas. Par derīgām tika atzītas 209 no tām. Iegūtie dati tika apstrādāti ar SPSS 17.0 datu apstrādes programmu un Microsoft Excel programmu. Dažās anketās trūka atbilžu uz atsevišķiem jautājumiem, tādēļ statistiskajā analizē parādās atšķirīgs kopējo gadījumu skaits.

Lai noskaidrotu, cik lielā mērā tiek apgūtas dzīvesdarbības prasmes, tika iekļauts pirmais jautājums – „Mācoties vispārizglītojošā internātpamatskolā, es dzīvesdarbības prasmes apgūstu..” – skat. 4.attēlā. (Pirms aptaujas anketas izsniegšanas skolēniem tika sniegts sīkāks skaidrojums – prasmju un kritēriju analīze.)

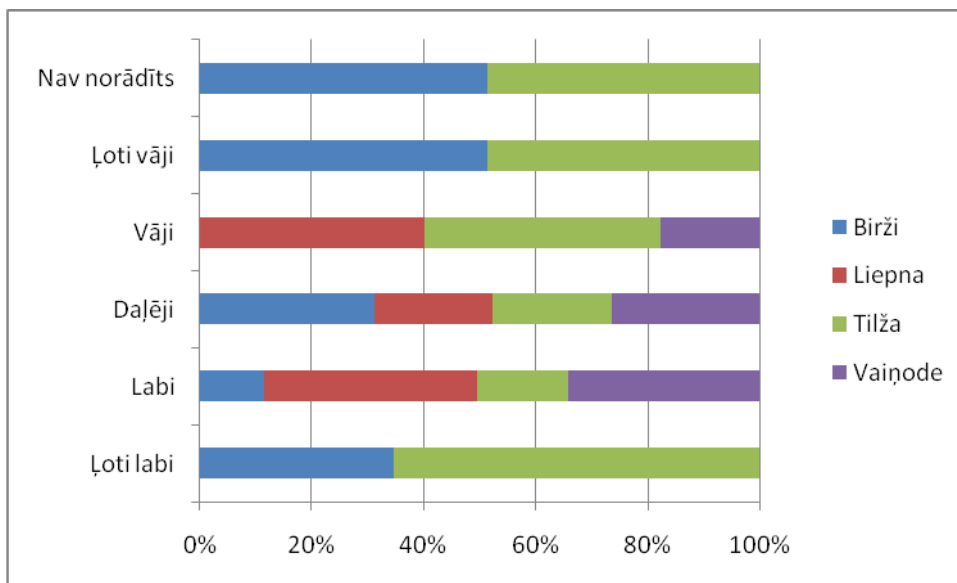
4.attēls. Mācoties vispārizglītojošā internātpamatskolā, es dzīvesdarbības prasmes apgūstu..

Izvērtējot 4.attēlā iegūtos datus, secināts, ka internātpamatskolu skolēni pārsvarā uzskata, ka dzīvesdarbības prasmes tiek apgūtas daļēji.

Lai noskaidrotu skolotāju viedokli, vai skolēni apgūst dzīvesdarbības prasmes, tika iekļauts pirmais jautājums – „Mācoties vispārizglītojošā internātpamatskolā, skolēni dzīvesdarbības prasmes apgūst..” (Skat. 5.attēlu.)

5.attēls. Mācoties vispārizglītojošā internātpamatskolā, skolēni dzīvesdarbības prasmes apgūst..

Analizējot 5.attēlā iegūto informāciju, secināts, ka arī skolotāju viedoklis sakrīt ar skolēnu viedokli (59,4% skolotāju un 52,1% skolēnu uzskata, ka dzīvesdarbības prasmes tiek apgūtas daļēji).

Otrais jautājums aptaujas anketā tika iekļauts, lai noskaidrotu, kuras ir tās prasmes, kuras respondenti uzskata par būtiskākajām - respondentiem tika piedāvātas 10 prasmes, tika lūgts izvērtēt šo prasmju nozīmīgumu internātpamatskolas skolēna pedagoģiskajā procesā.

Izvērtējot aptaujāto atbildes, tika nonākts pie secinājuma, ka respondenti (skolēni un skolotāji) nozīmīgākās uzskata šādas prasmes:

- savas dzīves kārtības uzturēšanas prasmes;
- sevis apkalpošanas prasmes;
- dzīves eksistenciālās prasmes;
- prasme izvirzīt mērķi;
- prasme izvēlēties mērķa sasniegšanai atbilstošus līdzekļus;
- prasme pašnovērtēt paveikto darbību.

Statistiskie rezultāti apstiprināja, ka pastāv ievērojamas pretrunas dzīvesdarbības prasmju apguvei reālajā dzīvē. Tādējādi varēja secināt, ka promocijas darba problēma ir aktuāla, un tās risinājums var būt nozīmīgs ieguldījums dzīvesdarbības prasmju apguvei vispārizglītojošā internātpamatskolā.

Lai rastu visatbilstošāko praktiskas darbības eksperimentam piemērotāko analīzes metodi un saskanīgas teorijas, kas būtu derīgas izvirzīto problēmu risinājumos, tika secināts, ka šajā pētījumā jāizmanto gan kvantitatīvo, gan kvalitatīvo datu ieguves un apstrādes veidi. Pētījumā izmantota iegūto kvantitatīvo datu statistiskā apstrāde to validitātes nodrošināšanai un vidējo rezultātu analīze, respondentu augstāko un zemāko vērtējumu salīdzinājums gan vienādos, gan atšķirīgos kritērijos un to rādītājos.

Lai noskaidrotu izvēlēto kritēriju atbilstību, tika aptaujāti 26 Tilžas internātpamatskolas skolēni. Lai iegūtu datus par skolēnu attieksmēm, aptaujā bija ietverti slēgtie jautājumi. Ar slēgtajiem jautājumiem, kas tika novērtēti četru (3) baļļu skalā no 1 – augsts līmenis, 2 – vidējs līmenis, 3 – zems līmenis, noskaidroja skolēnu uzskatus par to, kādas dzīvesdarbības prasmes būtu jāapgūst internātpamatskolā,

parādīja respondentu uzskatus par dzīvesdarbības prasmju apguves lietderīgumu atbilstoši izvēlētajiem kritērijiem un rādītājiem.

Pētījuma datu apstrāde un analīze veikta ar Datu apstrādes programmu SPSS 17.0 palīdzību.

Pētījuma rezultāti liecina, ka pusaudžu dzīvesdarbības prasmju apguves kritērijiem *Mērķa izvirzīšana, Līdzekļu lietošana mērķa sasniegšanai, Attieksme pret vidi, Attieksme pret sevis pašapkalpošanu, Dzīves ikdienas vajadzību apmierināšana un Darbības pašnovērtēšana* rādītājiem ir zināma saistība, kaut arī netika konstatēta augsta korelācija starp rādītājiem.

Lai iegūtu datus un informāciju, cik liela uzmanība tika pievērsta dzīvesdarbības prasmju attīstīšanai (laika posms 1999. – 2012.), analizēti Pedagoģiskās Padomes sēžu protokoli.

Analizējot pedagoģisko padomes sēžu protokolus hronoloģiskā secībā salīdzinošā aspektā, konstatēts, kā veidojusies skolotāju un skolēnu savstarpējās dzīvesdarbības pieredze un kādas ir attīstības izmaiņas saistībā ar dzīvesdarbības prasmju apguvi, attīstības tendences, 2012./2013.mācību gadā nolemts aprobēt dzīvesdarbības prasmju pilnveides modeli.

Lai iegūtu dziļāku, vispusīgāku un ticamāku informāciju no skolotājiem, absolventiem un esošajiem skolēniem, tas ir, personām, kas ir ciešā saistībā ar internātpamatskolas pedagoģisko procesu, tika izveidoti strukturētas intervijas jautājumi informācijas ieguvei atbilstoši izveidotajiem dzīvesdarbības prasmju vērtēšanas kritērijiem un rādītājiem.

Intervijas tika apstrādātas atbilstoši datu apstrādei nepieciešamajām prasībām.

Sākotnēji interviju transkripcijas tika nodalīts respondentu dzīvesdarbības prasmju pieredzes apraksts no to izvērtēšanas.

Intervētie skolēni (arī bijušie audzēkņi) un skolotāji pārstāv dažādas paaudzes un dažādu dzīvesdarbības prasmju izglītības līmeni. Atšķirīga ir pieredze un pedagoģiskais darba stāžs respondentu (skolotāju) vidū.

Izvērtējot skolotāju intervijas, secināts:

- respondentiem ir atšķirīga dzīves un darba pieredze internātskolā. Lielākā daļa intervēto, kuri skolā ir nostrādājuši virs 20 gadiem, atzīst, ka sākumā internātpamatskolā starp skolēniem un skolotājiem dominēja autoritāras attiecības, skolotāji sniedza gatavus paraugus. Skolēniem netika dota iespēja izpausties pašiem, izvērtēt un pieņemt lēmumu;
- kā svarīgi un nozīmīgi dzīvesdarbības prasmju pilnveides avoti visu gadu garumā tiek atzīmēti ārpusstundu pasākumi – ekskursijas, pārgājieni.

Otru respondentu grupu veido bijušie un esošie internātpamatskolas skolēni. Bijušajiem un esošajiem internātpamatskolas skolēniem ir atšķirīgi viedokļi, pieredze un skatījums dzīvesdarbības prasmju apguvē.

Izvērtējot skolēnu intervijās iegūto informāciju, secināts, ka ļoti būtiska loma skolēnu dzīvesdarbības procesā ir internāta skolotājam. Skolēni, uzsver, ka būtiski ir mācīties arī praktiskas lietas (ēdiena gatavošana, kā apieties ar naudu), kā arī svarīgi skolā ir atbalsta personāla (psihologa) klātbūtne. Šos argumentus būtu jāņem vērā, izstrādājot ieteikumus internātpamatskolas pedagoģiskā procesa organizēšanai vienotā dzīvesdarbības prasmju apguves procesā. Pirms iestāšanās internātpamatskolā tikai viens no skolēniem ir apguvis dzīvesdarbības prasmes augstā līmenī, savukārt daudziem skolēniem ir vājš līmenis. Pašnovērtējums un vērtēšanas līmeņi mainās, mācoties internātpamatskolā.

2.1.nodaļā „Procesuālā darbības modeļa produktivitātes eksperimentālās pārbaudes rezultāti” analizēti procesuālā modeļa produktivitātes eksperimentālās pārbaudes rezultāti.

No 2012.gada 1.septembra līdz 2015.gada 19.decembrim tika īstenota dzīvesdarbības pilnveides procesuālā modeļa aprobācija Tilžas internātpamatskolā.

Tika veikta nestruktivēta intervija informācijas ieguvei atbilstoši izveidotajiem dzīvesdarbības prasmju apguves kritērijiem un rādītājiem A, C un E skolotājiem.

Intervētie skolotāji pārstāv dažādas paaudzes un dažādu dzīvesdarbības prasmju izglītības līmeni. Atšķirīga ir pieredze un pedagoģiskais novērojums respondentu vidū.

Secinājumi:

- pēdējo gadu laikā pedagoģiskā procesa organizācija skolā ir piedzīvojusi lielas izmaiņas – skolēnu sadzīves apstākļu uzlabošana, skolas kabinetu materiālās bāzes uzlabošana, nodrošinājums ar jaunākajām tehnoloģijām (multimediju projektori, interaktīvās tāfeles, interneta pieslēgums katrā telpā). Skolēniem ir iespēja pilnveidot sevis apkalpošanas prasmes un iegūt eksistences nodrošināšanas prasmes;
- fakultatīvās nodarbības tiek veidotas plānveidīgi un mērķtiecīgi;
- internātpamatskolas pedagogiem un darbiniekiem ir svarīgi radīt ģimeniskus apstākļus, lai radītu ģimenisku vidi.

2015.gada maijā atkārtoti tika aptaujāti 26 Tilžas internātpamatskolas 7.-9.klases skolēni, kuri 2012.gada 1.septembrī uzsāka dzīvesdarbības prasmju apguves procesuālā modeļa aprobāciju. Skolēniem tika dots novērtēt izteikumus saskaņā ar izstrādātajiem kritērijiem. Iegūtie dati tika apstrādāti ar SPSS 17.0 datu apstrādes programmu un Microsoft Excel.

Secinājumi:

- skolēniem ir paaugstinājusies spēja novērtēt iegūtās zināšanas un mērķtiecīgi tiek noteikta tālāko zināšanu ieguve, jo skolotājs dod iespēju skolēnam pašam izvēlēties, netiek īstenota „piespiešanas” metode;
- mācīšanās ir kļuvusi par dzīvesveidu, par pastāvīgu aktuālā izzināšanu, kas tiek virzīta uz pilnvērtīgu un apjēgtu mācīšanos mūža garumā, nodrošinot personības rezultatīvu dzīvesdarbību jomā, kā arī ilgtspējīgu indivīda un sabiedrības dzīves kvalitātes paaugstināšanos;
- pedagoģiskais process tiek plānots tā, lai veicinātu visu skolēnu mācīšanos atbilstoši viņu spējām, kā arī internātpamatskolas darbinieki ir aktīvi iesaistīti skolēnu mācīšanās mērķu noteikšanā un īstenošanā. Un tas ir ļoti svarīgi internātpamatskolas skolēnam, jo bieži vien vecāki dažādu iemeslu dēļ nesniedz saviem bērniem atbalstu mācīšanās mērķu noteikšanā un īstenošanā;
- skolēni dzīvesdarbības procesā ir apzinājušies prasmes darboties individuāli un grupā nozīmīgumu, jo, izskatot iespējamus darba piedāvājumus un prasības, minētā prasme tiek norādīta kā viena no nepieciešamākajām prasmēm gandrīz ikvienā darba vietā.
- sevis pieņemšana ir atslēga, pamats citu cilvēku personību adekvātai pieņemšanai, ja personība pieņem sevi, arī citus tā spēj akceptēt, savukārt, cits kā atgriezeniskās saiknes elements pieņem personību. Šī abpusējā sadarbība, kā pamatā ir sevis pieņemšana un citu pieņemšana, ir humānās pedagoģijas atziņa, kura izmantota pētījuma pamatā.

Ekspertatzinumu metode.

Ekspertatzinumu metode šajā pētījumā tika izvēlēta tāpēc, ka bija nepieciešams profesionāls ar internātpamatskolas darba specifiku saistītu profesionāļu un skolotāju praktiķu atzinums par dzīvesdarbības prasmju apguves strukturālā modeļa atbilstību internātpamatskolas pedagoģiskajam procesam.

2013.gadā tika veikta ekspertu izvēle dzīvesdarbības prasmju apguves procesuālā modeļa izvērtēšanai pusaudžiem internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā. Viens eksperts pārtāvēja Balvu novada Izglītības, kultūras un sporta pārvaldi, savukārt otrs eksperts – Balvu novada Tilžas internātpamatskolu, kas vienlaikus bija arī attiecīgā jomas speciālists.

Eksperti uzskata, ka internātpamatskolās šobrīd skolēni daļēji apgūst dzīvesdarbības prasmes. Bieži vien pedagogi dod gatavus paraugus un pieņem lēmumu skolēnu vārdā. Tādējādi netiek attīstīta skolēnu patstāvība un līdzdalība. Tiek atbalstīts secinājums, ka būtiski ir mācību procesu saistīt ar reālo dzīvi. Pedagoģiskā procesa organizācija nepieciešamas pārmaiņas, akcentējot tādu dzīvesdarbības prasmju apguvi kā sevī apkalpošanas prasmes, savas dzīves kārtības uzturēšanas prasmes un dzīves eksistenciālās prasmes.

Eksperti, izvērtējot pusaudžu dzīvesdarbības prasmju kritērijus un rādītājus un dzīvesdarbības prasmju apguves procesuālo modeli, norāda, ka:

- izvirzītie kritēriji un rādītāji atbilst internātpamatskolas pedagoģiskajam procesam;
- pedagoģiskā procesa pietuvināšana ģimenes modelim internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā ir atbalstāma;
- ar izstrādātajiem ieteikumiem būtu nepieciešams iepazīstināt visus internātpamatskolu pārstāvjus.

2.1.nodaļa „Ieteikumi dzīvesdarbības prasmju pilnveidei internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā” izstrādāti ieteikumi dzīvesdarbības prasmju pilnveidei internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā.

Empīriskā pētījuma rezultāti ir ļāvuši izstrādāt ieteikumus dzīvesdarbības prasmju apguvei internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā:

1. Dzīvesdarbības prasmju apguve internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā ir ļoti nozīmīga, jo bieži vien skolēni izglītības iestādē atrodas vairāk nekā ģimenē, tāpēc aktuāla ir pedagoģiskā procesa organizācija kā audzināšanas un mācīšanās līdzekļa izmantošana dzīvesdarbības prasmju apguvei. Tāpēc ieteikums ir iestrādāt internātpamatskolu nolikumos dzīvesdarbības prasmju apguves ievirzi, akcentējot pedagoģiskā procesa pietuvināšanu ģimenes modelim. Būtiski ir dzīvesdarbības prasmju apguvi īstenot humānā un ģimeniskā pedagoģiskā vidē, kurā tiek respektētas skolēna vajadzības, intereses, pieredze, viņa pārdzīvojumi un personiski nozīmīgais.
2. Dzīvesdarbības prasmju veicināšanai būtiski izvēlēties ne tikai Valsts izglītības satura centra piedāvātos mācību priekšmetu programmu paraugus, kuru saturs apstiprina skolēnam apgūstamās zināšanas un prasmes, bet piedāvāt internātpamatskolas skolotāju izstrādātās mācību priekšmetu programmas, kurās tiek ietverts tāds mācību saturs, kas konkretizētu dzīvesdarbības prasmju apguvi praktiskā darbībā. Mācību programmu saturā internātpamatskolā būtiski ir iekļaut dzīvesdarbības prasmju apguvi, īstenojot pēctecīgi humānā un ģimeniskā pedagoģiskā vidē, kurā atbilstoši katras pakāpes uzdevumiem tiek respektētas bērna vajadzības, intereses, pieredze, viņa pārdzīvojumi un personiski nozīmīgais.
3. Internātpamatskolas darbiniekiem nepieciešamas zināšanas pedagoģijā par internātpamatskolas pedagoģiskā procesa organizāciju un skolēnu vecumposma īpatnībām, jo arī internātpamatskolas darbinieki (naktsaukles, apkopējas u.c.) piedalās skolēna audzināšanā. Skolēns, kurš lielāko daļu mācību gada pavada internātpamatskolā, nevis ģimenē, paraugu un savu nākošās ģimenes modeli gūst arī no skolas darbiniekiem.
4. Internātpamatskolas internāta skolotājiem svarīgi organizēt kopīgus pasākumus kopā ar skolēniem (piemēram, dzimšanas dienu svinēšana, pārgājieni, tējas pēcpusdienas), dot iespēju skolēniem apgūt noderīgas un praktiskas prasmes (piemēram, ēst gatavošana), kas būtu noderīgas turpmākajai dzīvesdarbībai.
5. Internātpamatskolās nepieciešams nodrošināt psihologa klātbūtni ne tikai rīta mācību stundu laikā, bet arī vakarmācību laikā, lai palīdzētu skolēniem veiksmīgāk orientēties dažādās ikdienas dzīves situācijās un kopīgi rast tām risinājumu, izprast un novērst grūtības, kas traucē pedagoģiskajam procesam.

Nobeigums

Promocijas darba ietvaros ir veikts pētījums, kas apliecina dzīvesdarbības prasmju apguves nepieciešamību internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā, kā arī izveidots un pārbaudīts dzīvesdarbības prasmju apguves procesuālais modelis dzīvesdarbības prasmju apguvei internātpamatskolā.

Pētījumā secināts, ka:

1. Darbības teorija akcentē skolēniem jaunu vajadzību un motīvu iekļaušanu savā dzīvesdarbībā. Personīgi nozīmīga darbība ir skolēna tālākās attīstības nosacījums. Darbībā tiek iegūta pieredze, kas sastāv no personiski pārdzīvotiem notikumiem.
2. Prasmju veicināšana iespējama praktiskā darbībā, tās rodas konkrētas darbības rezultātā un pilnveidojas patstāvīgā darbībā.
3. Vispārīzglītojošas internātpamatskolas Latvijā sāka veidoties 20.gs. otrajā pusē. 1956.gadā tika dibināta pirmā internātpamatskola.
4. Internātpamatskolas darbības pamatvirziens ir izglītojoša un audzinoša darbība. Internātpamatskola kļūst par izglītojošu un audzinošu mācību vidi (skolēni internātpamatskolā pavada visu diennakti), kurā veidojas personība, kas ir mērķtiecīga, orientēta uz sadarbību un vienlaicīgi apgūst tās prasmes, kovispārīzglītojošo skolu skolēni apgūst ģimenē.
5. Humānā pieeja akcentē skolēna personības pieņemšanu, sadarbību, dialoga formas saskarsmē un kultūras vērtību apguvi personiskās jēgas līmenī. Pedagoģisko atbalstu no humānisma pozīcijām raksturo sadarbība, (līdzpārdzīvojums, līdzjūtība, līdzdarbība), kas balstās uz personības autonomiju un individualitāti, tās pašattīstību, pašnoteikšanos, paškontroli, pašrealizāciju. Pedagoģiskais atbalsts ir jebkuras sadarbības un mijdarbības elements, kas paredz biedriskas, līdztiesīgas attiecības.
6. Humānajā pedagoģijā bērna pedagoģiskās dzīves organizācija tiek uztverta kā dabīga (kā sava) tikai tad, kad viņam ir iespēja brīvi pašrealizēties.
7. Prasmju veicināšana iespējama praktiskā darbībā, tās rodas konkrētas darbības rezultātā un pilnveidojas patstāvīgā darbībā.
8. No teorētiska dzīvesdarbības prasmju jēdziena būtības skaidrojuma zinātnieku atziņās un analīzes var izvirzīt pusaudžu dzīvesdarbības kritērijus: Mērķa izvirzīšana, Līdzekļu lietošana mērķa sasniegšanai, Attieksme pret vidi, Attieksme pret sevis apkalpošanu, Dzīves ikdienas vajadzību apmierināšana un Darbības pašnovērtēšana.
9. Pedagoģiskais process ietekmē internātpamatskolas pusaudžu dzīvesdarbību, ja tas ir patstāvīgs, dod iespēju darboties un uzkrāt dzīves pašpieredzi. Personīga pusaudža darbības un saskarsmes pieredze, gandarījums par personisko izaugsmi – pusaudža dzīvesdarbības pašrealizācijas pamatveids. Skolēns, patstāvīgi un mērķtiecīgi darbojoties, akcentējot sadarbību skolēns-skolēns, iegūst jaunu dzīvesdarbības pieredzi, kas veidojas no skolēna un skolēna personīgās pieredzes. Skolotājs – sadarbības partneris.
10. Internātpamatskolas darbiniekiem nepieciešamas zināšanas pedagoģijā par internātpamatskola pedagoģiskā procesa organizāciju un skolēnu vecumposmu īpatnībām internātpamatskolā.
11. Skolēns ir savas darbības virzītājs, aktīva darbība problēmu risināšanā, zināšanu apgūvē. Komandas darbs un sadarbība, kas garantē sasniegumus, skolēna aktīva līdzdalība un iesaistīšanās, iniciatīva, radoša attieksme, patstāvība, uzņēmība.

12. Konstatējošajā pētījumā iegūti dati liecina, ka Biržu, Liepnas, Tilžas un Vaiņodes internātpamatskolu skolēni un skolotāji uzskata, ka dzīvesdarbības prasmes tiek apgūtas daļēji.
13. Respondentiem (skolotājiem) ir atšķirīga dzīves un darba pieredze internātskolā. Lielākā daļa intervēto, kuri skolā ir nostrādājuši virs 20 gadiem, atzīst, ka sākumā skolā starp skolēniem un skolotājiem bija pārsvarā autoritāras attiecības, skolotāji sniedza gatavus paraugus. Skolēniem netika dota iespēja izpausties pašiem, izvērtēt un pieņemt lēmumu. Kā svarīgi un nozīmīgi dzīvesdarbības prasmju pilnveides avoti visu gadu garumā tiek atzīmēti ārpusstundu pasākumi – ekskursijas, pārgājieni, kā arī pēdējo gadu laikā pedagoģiskā procesa organizācija skolā ir piedzīvojusi lielas izmaiņas – skolēnu sadzīves apstākļu uzlabošana, skolas kabinetu materiālās bāzes uzlabošana, nodrošinājums ar jaunākajām tehnoloģijām (multimediju projektori, interaktīvās tāfeles, interneta pieslēgums katrā telpā).
14. Internātpamatskolas pedagogiem un darbiniekiem ir svarīgi radīt ģimeniskus apstākļus, lai kaut daļēji kompensētu ģimenes trūkumu un radītu ģimeniskus apstākļus.

Pētījuma rezultātā ir sasniegts izvirzītais mērķis - izstrādāts dzīvesdarbības prasmju pilnveides procesuālais modelis un empīriski pārbaudīta tā efektivitāte internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā.

Pētījumā ir apstiprinājusies izvirzītā hipotēze.

Turpmākie pētījumi

Pētījumi ir turpināmi internātpamatskolas pedagoģijas virzienā, apzinot arī citu valstu pieredzi. Dzīvesdarbības prasmju apguves piemērošana internātpamatskolas pedagoģiskā procesa izvērtēšanai, pilnveidojot teorētisko bāzi internātpamatskolu izglītības programmu attīstībai Latvijā.

Promocijas darba izstrādes gaitā radies secinājums, ka teorētiski un empīriski nav pētīts jautājums par internātpamatskolas pedagoģiskā procesa organizāciju un dzīvesdarbības prasmju pilnveidi. Promocijas darba autore izmēģinājuma pētījuma rezultāti liecina, ka dzīvesdarbības prasmju apguve internātpamatskolas skolēniem ir ļoti nozīmīga. Tādējādi nozīmīga ir pedagoģisko iespēju izpēte dzīvesdarbības prasmju apguvei pirmsskolas un sākumskolas izglītības pakāpē.

Publicētie raksti.

1. Studente, A. (2007). Metodiskā darba nozīme skolas mācību procesa kvalitātes nodrošināšanai. TSI starptautiskā starpaugstskolu zinātniski praktiskā un mācību konferences rakstu krājums „Mūsdienu izglītības problēmas”, Rīga: Transporta un Sakaru institūts, 43.-46.lpp.
2. Studente, A. (2012). Dzīvesdarbības prasmju pilnveide vispārizglītojošas internātpamatskolas pedagoģiskajā procesā. RPIVA 7.Starptautiskās Jauno zinātnieku konferences rakstu krājums. Rīga: RPIVA, 144.-152.lpp., ISBN 978-9934-503-03-0.
3. Studente, A. (2013). Dzīvesdarbības prasmju apguve internātpamatskolā. TSI starptautiskā starpaugstskolu zinātniski praktiskās un mācību konferences rakstu krājums „Mūsdienu izglītības problēmas” . Rīga: Transporta un Sakaru institūts, 41.-46.lpp., ISBN 978-9984-818-66-5.
4. Studente, A. (2013). Dzīvesdarbības apguves prasmju prakse internātpamatskolās: dažas problēmas un risinājumi. “Daugavpils Universitātes 55. starptautiskās zinātniskās konferences materiāli”. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 749.-760.lpp., ISBN 978-9984-14-665-2.
5. Studente, A. (2013). Dzīvesdarbības prasmju apguve internātpamatskolās - konstatējošā pētījuma rezultāti. TSI Zinātniski praktiskās un mācību metodiskās konferences „Zinātne un tehnoloģija – solis nākotnē” rakstu krājums. Rīga:

Transporta un Sakaru institūts, „Zinātne un tehnoloģija – solis nākotnē”, 109.-110.lpp., ISSN 1691-2853, ISSN 1691-2861.

Iesniegtie raksti

1. Studente, A. (2015) Humānā pedagogija kā teorētiskais pamats dzīvesdarbības prasmju pilnveidei internātpamatskolas pedagogiskajā procesā. RSU Zinātnisko rakstu 2015.gada krājums.

Pētījuma rezultāti prezentēti zinātniskās konferencēs

1. TSI Starptautiskā starpaugstskolu zinātniski praktiskā un mācību konference „Mūsdienu izglītības problēmas”. Referāts: „Metodiskā darba nozīme skolas mācību procesa kvalitātes nodrošināšanai”. Rīga, TSI, 2007.
2. RPIVA 7.Starptautiskā Jauno zinātnieku konference. Referāts: „Dzīvesdarbības prasmju pilnveide vispārīgākajās internātpamatskolas pedagogiskajā procesā”. Rīga, RPIVA, 08.12.2011.
3. RPIVA 8.Starptautiskā Jauno zinātnieku konference. Referāts: „Dzīvesdarbības prasmju apguve internātpamatskolas skolēniem (7.-9.kl.)”. Rīga, RPIVA, 06.12.2012.
4. TSI Starptautiskā starpaugstskolu zinātniski praktiskā un mācību konference „Mūsdienu izglītības problēmas”. Referāts: „Acquisition of the Life – Skills in Boarding Elementary School”. Rīga, TSI, 21.-22.02.2013.
5. Daugavpils Universitātes 55. starptautiskās zinātniskās konference. Referāts: „Dzīvesdarbības apguves prasmju prakse internātpamatskolās: dažas problēmas un risinājumi”. Daugavpils, DU, 10.-12.04.2013.
6. TSI Zinātniski praktiskā un mācību metodiskā konference „Zinātne un tehnoloģija – solis nākotnē”. Referāts: „Dzīvesdarbības prasmju apguve internātpamatskolās - konstatējošā pētījuma rezultāti”. Rīga, TSI, 25.-26.04.2013.

Izmantotā literatūra

1. Albrehta, Dz. (1989). *Vispārīgās un vispārzinātniskās pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: LVU, Akademiskais apgāds.
2. Akopova Ž. (2006). *Mentora palīdzība skolotāju komandai*. Rīga: RaKa.
3. Arhipova, I., Bāliņa, S. (2003). *Statistika ekonomikā. Risinājumi ar SPSS*. Rīga: Datorzinību centrs.
4. Bergson, H. (1911). *Creative Evolution*. Henry Holt and Company. New York. <http://web.archive.org/web/Bergsons> (Skatīts: 17.01.2013.).
5. Čamane, I. (2008). *Klases audzinātāja darbība pusaudža pašaudzināšanas sekmēšanā*. Promocijas darbs.
6. Čehlova, Z. (2002). *Izziņas aktivitāte mācībās*. Rīga: RaKa.
7. Delors, Ž. (2001). *Mācīšanās ir zelts*. Rīga: UNESCO LNK.
8. Dewey, J. (1916). *Democracy and education: an introduction to the philosophy of education*. New York, NY: MacMillan.
9. Dilthey, W. (1985). *Poetry and Experience*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
10. Dilthey, W. (2005). *Das Erlebnis und die Dichtung, Lessing, Goethe, Novalis, Holderlin*. Gesammelte Schriften, Bd. 26, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
11. Eriksons, E. (1998). *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava.
12. Fjelds, S.E. (1998). *No parlamenta līdz klasei*. Rīga: Rīgas pilsētas skolu valde.
13. Gadamers, H.G. (1999). *Patiesība un metode*. Rīga: Jumava.
14. Geske, A., Grīnfelds, A. (2001). *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa.
15. Geertsma, A., Barry, J. Hake, B.J. (2004). *Experimenting with Individual Learning Accounts*. Making Up the Balance, CINOP.
16. Gudjons, H. (2007). *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
17. Huber, G., L. (2004). *AQUAD Six*. Workshop. Rīga: LU.

18. Jurčenko, A. (2008). *Dzīves prasmju pilnveidošana pusaudžiem pedagogisko grupu darbā*. Rēzekne.
19. Kaļiņņikova, L. (1999). *Skolotājs (žurnāls)*. – 4., 75.–76. lpp.
20. Katane, I. (2005). *Lauku skolas ka izglītības vides izvertešanas modelis*. Promocijas darba kopsavilkums. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 35 lpp. Pieejams: http://www.3.acadlib.lv/greydoc/Katanes_disertacija/Katane_lat.doc (skatīts 16.05.2013.)
21. Kivle, I. (2011). *Filosofija: teorētiska un praktiska mācība*. Noewau Grants.
22. Koķe, T., Muraškovska, I. (2007). *Latvija ceļā uz zināšanu sabiedrību: izpratne un izaicinājumi*. Zinātniski pētnieciskie raksti Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai Latvijā, Nr. 2 (13), 121.–141. lpp. Stratēģiskās analīzes komisija. Rīga: Zinātne.
23. Kuhl, J., Koole, S. L. (2004). *Workings of the will: a functional approach*. In Handbook of Experimental Existential Psychology, ed. J. Greenberg, S. L. Koole, T. Pyszczynski. New York: Guilford Press.
24. Lasmanis, A. (2002). *Datu ieguve, apstrādes un analīzes metodes pedagogijas un psiholoģijas pētījumos*. 1. grāmata. Rīga: SIA Izglītības solī.
25. Lieģeniece, D. (1998). *Sociālās prasmes*. Rīga: Mācību Grāmata.
26. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa.
27. Maslo, E. (2003). *Mācīšanās spēju pilnveide*. Rīga: RaKa.
28. Meissner, W. W. (2009). *Volition and Will in Psychoanalysis*. J Am Psychoanal Assoc October, 57, p. 1123–1156, (<http://apa.sagepub.com/content/57/5/1123.refs>).
29. Ortega i Gasset H. (1983). *Ensimismamiento y alteracion*. Pieejams: <http://www.ramonlucas.org/ortega/Hombre-I.pdf>. (Skatīts: 27.06.2014.)
30. Pētersons, E. (1931). *Vispārīgā didaktika*. Rīga: A. Gulbja izdevniecība.
31. Piažē, Ž. (2002). *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis.
32. Prets, D. (2000). *Izglītības programmu pilnveide*. Rīga: Zvaigzne ABC.
33. Roger, C. (1959). *A theory of therapy, personality and interpersonal relationships as developed in the client-centered framework*. Psychology: A study of a science. S.Koch (ed.) New York: McGraw-Hill, Vol.3.
34. Roger, C. (1983). *Freedom to learn for the 80's*. Columbus OH: Charles E. Merrill Co, A Bell & Howell Co, p.160.–210.
35. Roger, C. (1986). *A Client-centered / person-centered approach to therapy*. Kutash I., Wolf A. (ed.). Psychotherapist's casebook. Jossey-bass.
36. Students, J.A. (1998). *Vispārīgā pedagogija*. 1. daļa. Rīga: RaKa.
37. Students, J.A. (1998). *Vispārīgā pedagogija*. 2. daļa. Rīga: RaKa.
38. Špona, A. (2001). *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: RaKa.
39. Špona, A. (2004). *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa.
40. Špona, A. (2006). *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: Raka.
41. Špona, A., Čamane, I. (2009). *Audzināšana. Pašaudzināšana*. Rīga: RaKa.
42. Špona, A., Čehlova, Z. (2004). *Pētniecība pedagogijā*. Rīga: RaKa.
43. Šteinberga, A., Tunne, I. (1999). *Jauniešu pašizjūta un vērtības*. Rīga: RaKa.
44. Tiļļa, I. (2005). *Sociālkultūras mācīšanās organizācijas sistēma*. Rīga: RaKa.
45. Volāne, E., Špons, A. (2010). *Dzīvesdarbības prasmju apguve mājturības un tehnoloģiju stundās skolā*. Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, 5. starptautiskās zinātniskās konferences "Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā" rakstu krājums. Rīga: RPIVA.
46. Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. Rīga: Izglītības solī.
47. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: RaKa.
48. Zimmerman, B. J., & Schunk, D. H. (2001). *Self-regulated learning and academic achievement: Theoretical perspectives (2nd ed.)*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
49. Žogla, I. (1994). *Skolēnu izzīņas attieksme un tās veidošanas*. Rīga: LU.
50. Žogla, I. (2001). *Didaktikas teorētiskie pamati*. Rīga: RaKa.
51. Абульханова-Славская, К. А. (1991). *Стратегия жизни*. Москва: Мысль.

52. Василюк, Ф. Е. (1984). *Психология переживания*. Москва: издательство Московского университета.
53. Выготский, Л. С. (2000). *Психология*. Серия: Мир психологии. Москва. Апрель. ЭКСМО. Пресс.
54. Леонтьев А.Н. (1972). *Проблемы развития психики*. Москва: Московский Государственный университет.
55. Леонтьев, А. Н. (1975/2005). *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: Смысл.
56. Леонтьев, Д. А. (2007). *Психология смысла*. Москва: Смысл.
57. Лонтъев, А. А. (1997). *Психология общения*. Москва: Смысл.
58. Крылова, Н. Б. (2009). *Какая теория воспитания адекватна современным условиям?* http://values-educ.ru/readarticle.php?article_id=1 (skatīts 10.09.2012.)
59. Маслоу, А. (1999). *Новые рубежи человеческой природы*. Москва.
60. Маслоу, А. (2002). *По направлению к психологии бытия*. Москва: ЭКСМО – Пресс.
61. Новиков, А.М., Новиков, Д.А. (2007). *Методология*. Москва: СИН-ТЕГ.
62. Ольховикова, Г. Н. (2010). *Подготовка к будущей жизнедеятельности учащихся–сирот учреждений профессионального образования*. Диссертация. Санкт–Петербург.
63. Платонов, К. К. (1972). *О системе психологии*. Москва: Мысль.
64. Рубинштейн, С. (1959). *Принципы и пути развития психологии*. Москва.
65. Рубинштейн, С. (1989/2004). *Основы общей психологии*. Санкт–Петербург: Питер.
66. Рубинштейн, С. Л. (1957/2003). *Бытие и сознание. Человек и мир*. Санкт–Петербург: Питер.
67. Стоунс, Э. (1998). *Психопедагогика*. М. : Педагогика, 471 с.
68. Фромм, Э. (2009). *Человек для самого себя. Революция надежды. Душа человека*. Москва: АСТ Москва.
69. Эльконин, Д. (1999). *Психология игры*. Москва: Владос.

Pateicības

Dzīve arvien man ir devusi iespēju satikt un būt kopā ar sirdsgudriem, izciliem cilvēkiem. No katra esmu guvusi vērtīgas atziņas, kas lielā mērā ietekmējušas manu dzīvi.

Es pateicos visiem, kas veicinājuši manu akadēmisko un dzīves izglītību.

Pateicība promocijas darba zinātniskajai vadītājai Dr.paed., prof. A.Peterei par sadarbību, neatlaidīgu motivāciju un atbalstu.

Pateicos Dr.habil.paed., prof. A.Šponai par dzīvesgudrību, personīgo atbalstu un kompetenci.

Pateicība RPIVA doktorantūras padomei, Dr.paed. prof. Z.Anspokai par atsaucību un ieinteresētību.

Pateicība Liepājas novada Vaiņodes internātpamatskolas, Alūksnes novada Liepnas internātpamatskolas un Jēkabpils novada Biržu internātpamatskolas, īpaši Balvu novada Tilžas internātpamatskolas skolēniem un skolotājiem, kā arī pētījumā iesaistītajiem ekspertiem par piedalīšanos un atsaucību empīriskā pētījuma veikšanā un teorētisko atziņu aprobāciju praksē.

Paldies Mg. philol. R.Bukšai par zinātnisko rakstu un promocijas darba kopsavilkuma tulkošanu angļu valodā.

Pateicos J.Vjaksei par palīdzību.

Paldies bijušajiem un esošajiem darba kolēģiem.

Paldies visiem mani mīļajiem un tuvajiem cilvēkiem, kas bija blakus un atbalstīja.

**RIGA TEACHER TRAINING AND EDUCATIONAL MANAGEMENT
ACADEMY**

Faculty of Pedagogy

AIJA STUDENTE

**IMPROVEMENT OF LIFE SKILLS IN GENERAL
BOARDING ELEMENTARY SCHOOLS IN THE
PEDAGOGICAL PROCESS**

For obtaining doctoral degree in pedagogy

Sub-field: school pedagogy

Scientific adviser:

Professor, Dr.paed. **Anita Petere**

Riga, 2015

Doctoral Thesis has been developed in Riga Teacher Training and Educational Management Academy (RTTEMA) in the period from 2010 till 2015.

Structure of Thesis: Doctoral Thesis – dissertation in 2 parts

Scientific adviser of the work:

Professor of Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Dr.paed.
Anita Petere

Reviewers of the work:

Professort of Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Dr.paed.
Zenta Anspoka

Professor of Latvian university, De.paed. **Rudīte Andersone**

Professor of Latvia University of Agriculture Dr.paed. **Baiba Briede**

Defense of the doctoral thesis will be held

Riga Teacher Training and Educational Management Academy's
Pedagogy Promotion Council in open session
January 28, 2015 at 11:00
Imantas 7.līnijā 1, 100. Auditorium

The thesis and its summary are available at

RTTEMA library Imantas 7.līnijā 1 and digitally on RTTEMA website www.rpiva.lv.

RTTEMA Pedagogy Promotion Council chairwomen
Professor of RTTEMA Dr.paed. **Inese Jurgena**

RTTEMA, 2015
Aija Studente, 2015

General Overview of the Doctoral Thesis

The rapid rhythm of life in today's society requires intellectually and emotionally strong people who are able to overcome the rapidly growing life tension and to keep a positive outlook on life. At the same time, it is personally important to follow development trends of the latest technologies and to use them by acquiring the skills.

Preparation of highly-educated, in the open labour market competitive workforce, motivation of everybody's to acquire knowledge has to be considered as the crucial factor in the development of Latvia in the 21st century. Availability of education for all, lifelong learning opportunities are also an essential prerequisite for the cohesion of society. "The road to a knowledge society to the greatest extent depends on the educational contribution to establishment of society. Whereas during the educational process the life skill of pupils has to be developed, thus allowing them to be members of the complete knowledge society" (Koķe, Muraškovska, 2007, 27).

One of the educational institution in Latvia is also a general boarding elementary school, where self-determination of adolescents and revelation of internal activity performance skills takes place. Since 1956, when the first boarding elementary school was established, nowadays there are 10 general boarding elementary schools in Latvia.

Therefore, the topical necessity for learning and upbringing content, improvement of forms and methods, research and development of new method arises, which would promote acquisition of pupil's life skills, so that a pupil is ready for independent life after graduation of boarding elementary school and has acquired the necessary life skills. The most important task of the boarding elementary school is to develop a personality of such a pupil, who would be able to work in the independently changing environment and on the basis of personal self-development and professional competence promote development and prosperity of Latvia.

Improvement of life skills, resource usage to reach a goal, attitude to the environment, attitude to self-service and satisfying daily living needs are essential in general boarding elementary school. The pedagogical process of a boarding elementary school is to encourage development of pupils' emotional and social competences, which are also important for further life.

Observations of the author show that unlike a general school, in a boarding elementary school pupils are brought up by teachers and all school staff, but family has significantly lower role. Thus, taking into consideration the time what pupils spend at school, boarding elementary school performs about 60% of upbringing work, family – just about 25%, the rest of society – 15%.

Orphans or children left without parental care, children from poor and low-income families, children from different regions, as well as children with learning disabilities learn in a boarding elementary school and majority of pupils stay there all week. Therefore, boarding teachers, subject teachers and technical staff perform also parental responsibilities. Pupils of a boarding elementary school really feel the lack of parental care both in physical and emotional sense. It is necessary to find a different approaches for those children who have parents and for those who have no parents. Pupils come to boarding elementary school with those knowledge, skills and behavioural model, which he/she has acquired at home and sometimes it does not meet the cultural norms.

Boarding elementary school is a place, where an adolescent acquires not only knowledge, but also life skills, how to work, to behave and live in society. Accordingly, a boarding elementary school there is not just an acquisition of knowledge, but also institution of social interaction and work.

Due to the fact that pupils stay at boarding elementary school the whole week, some even in weekends, it means that teacher can work with a pupil also at the evening time of learning. Practice shows that pupils of boarding elementary school often has emotional disorders, low living standard, incomplete parental support and family instability, which interfere development of social relations.

Teachers need to find solutions, how professionally and systematically pedagogical activity in boarding elementary school would promote positive upbringing activity without infringing the rights of adolescents and taking into account the age group and individual needs, partially compensating the adverse effects of family environment.

Research problem is, how to provide development of adolescents' life skills in the pedagogical process in a boarding elementary school. Growing up in a family environment is the most suitable for child, however, in the real situation children come into educational institutions outside family, including boarding elementary schools. Thereby, teachers and staff of a boarding elementary school are those people, who take care of children, who are left without parental care, children – orphans, children from poor families by creating home and family environment for them. Pupils of boarding elementary school mostly work on the prepared samples, they are performers of action, skills to work creatively are observed less, by choosing methods, how to achieve particular results and to take responsibility. Contradiction between performing practical and personal responsibility promotion of pupil develops these skills.

The above mentioned has determined the topicality of the research theme **„Improvement of Life Skills in the Pedagogical Process of a General Boarding Elementary School”**.

Research object.

Pedagogical process of a general boarding elementary school.

Research subject.

Life skills.

Goal of the research.

To study life skills of adolescents in general boarding elementary schools and to develop a theoretical-based model of pedagogical activity for improvement of life skills, to verify it experimentally.

Hypothesis of the research.

Adolescent acquire life skills more successfully if:

- A pupil is able to use in the pedagogical process acquired particular life skills in active and diverse, for him/her personally important activity;
- Self-dependance and responsibility is developed by improving cooperation and pupils' development self-management skills;
- By practical activities a pupil realizes a goal by practical activities, is able to achieve and to self-evaluate it.

Research objectives:

1. To analyse pedagogical, psychological and phylosophical literature about the nature and content of life skills.
2. To develop pedagogical activity model for development of life skills, to determine the evaluation criteria and indicators of life skills.
3. To study development of adolescent life skills in the pedagogical process of a boarding elementary school and to verify experimentally the efficiency of the developed model.
4. To develop suggestions for improvement of life skills in the pedagogical process of a boarding elementary school.

The methodological basis of the study consists of:

1. Atziņas par pedagoģiskās darbības teoriju (Абульханова-Славская, 1991; Василюк, 1984; Леонтьев, А. Н., 1975/2005; Леонтьев, Д. А. 2007;

ОЛЬХОВИКОВА, 2010; Dewey, 2000; Рубинштейн, 1957/2003; Выготский, 2000; Špona, 2001; Žogla, 2001; Čehlova, 2002).

2. Atziņas par personības attīstību un dzīvesdarbības prasmju veidošanos (Eriksons, 1998; Waterman, 1989; Выготский, 2000; Рубинштейн, 1989/2004).
3. Atziņas par sistēmkonstruktīvismu (Maslo, Tiļļa, 2005).
4. Humānās psiholoģijas un pedagoģijas atziņas par bērna un pieaugušā mijdarbības raksturu, pedagoģiskā procesa kritērijiem (Roger, 1959; 1983; 1986; Špona, Maslo, 1991; Lieģeniece, 1996; Фромм, 2009; Крылова, 2009; Eriksons, 1993, Маслоу, А. Г.; Pīažē, 2002; Выготский, Л. С., 2000).

Research methods used during the research:

1. Theoretical

- philosophical, psychological and pedagogical analysis of literature;
- hermeneutical-based approach to discourse analysis;
- modeling of life skills improvement;
- content analysis of self-evaluation of pupils' works and methodical learning means and pedagogical documents.

2. Empirical

2.1. Data acquisition methods

- observation;
- surveys;
- interviews;
- experiment;
- pedagogical situation analysis;
- expert evaluation analysis.

2.2. Methods of data processing and analysis

- theory-led analysis

Processing of quantitative data was performed by using the data processing system *SPSS 17.0*, by using such statistical data processing methods:

- correlation analysis;
- Pearson correlation coefficient.

Data are processed by using Microsoft Excel 2010 program.

Type of research

Characteristics of the research is given by type of research. According to the method used, it is experimental research, when subjects studies are affected and resulting changes are observed and analysed. The affect of the studied subjects is realized in the test period of the theoretically developed productivity of processual model, by comparatively analysing creation of life skills and its levels for the same respondents in different situations.

According to assumptions set in the hypothesis for empirical studies, a parallel design of the mixed methods by including the use of qualitative and quantitative methods at different stages of research, which increase internal and external validity of the research. Research classification according to the chosen method – comparative causation and retrospective study, when manipulation with independent variable is not provided for experiment result, but reality of pedagogical process has been studied.

Research base

The research has been carried out in Tilža boarding elementary school in Balvi municipality, Vaiņode boarding elementary school in Liepāja municipality, Liepna boarding elementary school in Alūksne municipality and Biržu boarding elementary school in Jēkabpils municipality. The study involved 140 pupils and 69 teachers.

Research boundaries

In the reserach the improvement context of adolescent life skills of boarding elementary schools by exploring organization of pedagogical process – in classes, extracurricular work, interest educational activities, individual, group and optional classes.

In the research the primary analysis of Latvian boarding elementary school teachers' awareness of improvement of life skills for adolescent is given by analysing awareness of 69 teachers of boarding elementary schools in Latvia.

Research stages

- Pre-doctoral stage: 2007 – 2009
Ideas for research. Problem identification
- Theoretical development of the research: September 2010 – December 2011.

Analysis of the theoretical literature. Based on the theoretical and methodological findings, the scientific apparatus of the research process has been made, its structure and realisation forms. In this research stage criteria and indicator for life skills creation have been developed. The processual improvement model of life skills has been created.

- Development of research methods (questionnaires and interviews): December 2011 – March 2012.

Questionnaire for adolescents in general boarding elementary schools (Forms 7 – 9), as well as teachers has been developed.

- Data acquisition, analysis, summary of results, experiment, verification of the procedural model: March 2012 – March 2015.

The content analysis of questionnaires of teachers and pupils, results of teachers' interviews was carried out by systematizing, coding and classifying the acquired results. The content analysis was continued. Experiment, verification of processual model activity.

- Drawing up the Doctoral Thesis: March 2015 – June 2015.

Theoretical novelty of the research

The doctoral thesis is innovative, because in the period of independent Latvia it is the first study, which applies to improvement of adolescent life skills in boarding elementary schools.

In the doctoral thesis pedagogical conditions for successful life skills development in the pedagogical process of general boarding elementary schools.

In the doctoral thesis, creation of life skills in activity, its objective and subjective components are revealed, by justifying the necessity of life skills in boarding elementary school, which determines the future success of pupils' life-activity. Subjective factors contributing to life skills: motivation, purposefulness, independence, self-development management are defined.

Pedagogical process of a boarding elementary school is defined, in which based on the humanitarian pedagogical knowledge, the pedagogical process of the elementary education is being implemented, including life skills in the pedagogical process of a boarding elementary school.

Cognitions acquired during the development of the Doctoral Thesis were aprobated in conferences and expert discussions, as well as published in collections of scientific articles and are used for interested persons in order to improve the pedagogical process of a boarding elementary school.

Procedural structure of life skills creation, life skills criteria and indicators are developed and empirically verified during the research process.

Theoretically based life skills model for improvement of life skills for adolescents is developed, its important structural components are determined by emphasizing family and cooperation importance.

Practical meaning of the research

Life skills development model focused on provision of family-oriented environment and based on the main foundation of humanitarian pedagogy for pupils of boarding

elementary schools has been developed. The procedural model of improvement of life skills can promote pupils' readiness also for other educational institutions.

Views of teachers and pupils on acquisition of life skills in the pedagogical process of a boarding elementary school are summarized, which in collaboration ensure the knowledge of life skill and their use.

Findings about the necessity of providing family environment in the pedagogical process of a boarding elementary school are summarized.

To improve pedagogical boarding process lessons learned while writing the doctoral thesis were collected and validated in conferences and expert discussions, as well as published in scientific collections and are usable to those who wish to use them.

During the research there was developed and empirically tested life skill development structure, life-skill criteria and indicators.

The content and methodological recommendations for improvement of life skills in the pedagogical process of a boarding elementary school are developed.

Theses set for defense

1. Life skill is an knowledge-based developed ability to independently set and implement goals, by taking responsibility for management of one's own management.
2. Acquisition of life skills in the pedagogical process of a boarding elementary school in micro and meso environment is enabled by skills of maintenance order of life skills, self-service skills and existential life skills in purposeful, independent and self-evaluated activity.
3. It is suggested to evaluate improvement of adolescents' life skills according to the following criteria:

Goal setting, the use of means in achievement of goals, Attitude towards environment, Attitude towards self-service, Satisfaction of everyday needs of self-evaluation of an activity.

Content of the Doctoral Thesis

The choice of research theme and its importance in school pedagogy, as well as the research object and subject have been grounded in introduction, also the goal is set, the problem to be solved is characterized, in the research of which the hypothesis and research objectives have been set, stages of the research are described, theoretical basis, research basis and data collection methods are given, and information about novelty of the research and practical importance is provided.

In **Chapter 1 „Concept of Life Skills and Content in Philosophy, Psychology and Pedagogy”** analysis of life-concept and content of philosophy, psychology and pedagogy was done.

In **Section 1.1. „Essence of Life Skills and Their Theoretical Base”** on the basis of explanation of activity theory the concept of life skills is analysed in the interdisciplinary point of view – adolescent life skills, their essence by defining them from the philosophical, pedagogical and psychological perspective.

In the context of life philosophy life is an active wholeness of feelings and experiences, in which we understand values of culture and morality, in which there is a creative activity, understanding of things, of self and others is formed. Life as an comprehensive activity, which is increasingly creating new forms, spirit is an important issue in the Dilthey philosophy. From the philosophical view of life, it is possible to understand the richness of a human spirit, in which there is not just rational, but also irrational and completely unknowable. In the life a man is aware of historical correlations, life is a way, how a man is in the cultural-historical reality, and life is also what we understand with this reality. Life in his view is a flowing temporality in the experience of spirit (Kivle, 2011; Dilthey, 1985, 2005; Gadamer, 1999; Bergson, 1911; Volāne, Špons, 2010; Gaset, 1983).

Activity theory highlights the new needs and motives into life activities. Personally important activity is the development of the pupil's condition. Operational experience is obtained, which consists of personally experienced events of action explanation theory (Абульханова-Славская, 1991; Василюк, 1984; Леонтьев, А. Н., 1975/2005; Леонтьев, Д. А. 2007; Ольховикова, 2010; Dewey, 2000; Рубинштейн, 1957/2003; Выготский, 2000; Žogla, 2001; Čehlova, 2002; Špona, 2001, 2004, 2006). So life-school associated with the recognition that human leads and develops in action while gaining experience pieredzi (Pētersons, 1931; Students, 1998; Špona, 2001; Žogla, 1994, 2001).

Prerequisite and causal agent of activity is the initial need (Леонтьев, А. Н., 1975). By meeting the appropriate object, subject starts its activity, the initial need transforms and becomes able to guide and regulate the activity, it becomes its motive. The theory of operation, changes of views, character and lifestyle emphasizes as inclusion of new need and motive in owns life activity (Леонтьев, А. Н., 1975). The need is satisfied and in the result of it a new need arises, which, in its turn, models a proper object for it, which would become a motivē of new activity (see Figure 1).

Figure 1. Scheme of activity operational motive development (according to Леонтьев, А. Н., 1975)

While analyzing the philosophical, psychological and pedagogical literature it was found that a man's life is built up from itself, social and natural cognition and transformation evolved from individual activities and implementation of techniques to meet the needs of attitudes. Subject diverse forms of interaction with the world is the basis of life (Леонтьев, Д. А., 2007, Špona, 2006).

Skills are on the base of knowledge developed ability to operate in order to achieve the goal in certain circumstances (Эльконин, 1999; Новиков, А.М., Новиков, Д. А., Платонов, 1972; Давыдов, 1995; Zelmenis, 2000; Žogla, 2001; Špona, 2001, 2006; Jurčenko, 2008; Рубинштейн, 1989/2004; Стоунс, 1988).

Skills can be attributed to one particular group of skills only conditionally, because, for example, skill to ask questions is a social ability, and by improving in its quality, it is also learning ability. Similarly, skill to put in order own work place is both self-service, and social ability.

By evaluating the above mentioned, the author concludes that life skill of a pupil in a boarding elementary school is knowledge-based in the cooperation process developed ability to set and realize goals, by taking responsibility and own self-development management.

Based on the experience of the pedagogical work in a boarding elementary school, life skills are characterized in micro and meso environment: skills to maintain the own order of life, self-service skills and existential skills of life.

In the **sub-section 1.2.1. „Content Analysis of Life Skills in Educational Program of Boarding Elementary Schools”** of the research development of boarding elementary schools in the historical aspect is analysed. By exploring development of boarding elementary schools, establishment process of boarding elementary schools is characterizes and how it affects life activity of adolescents, why boarding elementary schools have been developed in Latvia, and how they affect development of adolescent's personality. Therefore, the matter about context of creating family environment is essential – a boarding elementary school, where an adolescent acquire the necessary life skills.

By analysing history of formation of boarding elementary schools, it is found that general boarding elementary schools in Latvia began to develop in second half of the 20th

century. In post-war years many families in Latvia were left without breadwinners, and poor family conditions caused difficulties in unpringing and educating of children, it was particularly difficult for large families. In 1956 the government took a decision to establish in the republic boarding schools, where children from poor families could learn and to have full maintenance of the state.

Boarding school's main business is educational, developmental and nurturing effect. Boarding school becomes an educational, evolutionary and nurturing learning environment for the student (students in boarding school spend all day) and in this environment personality is formed which is targeted and focused on cooperation.

In the **sub-section 1.2.2. „Human Pedagogy as Theoretical Base in the Pedagogical Process”** the use of human pedagogy findings in the pedagogical process of a boarding elementary school is characterized. The goal of the sub-section is to analyse findings of human pedagogy in order to improve family importance of mutual relations as efficiency of using pedagogic means in personality development of pupil's of a boarding elementary school, respecting his as a subject needs, interests, experience, in communication of situation personally important for a child with peers and adults.

Human philosophy insists in human's and unity of his three natures – physical, soul and spirit as a primary objective sets development of human self-actualization and independence, justifies a new value system of a teacher, in which importance of each person, optiond for choice and personal responsibility, as well as creativity of learning are included. In human pedagogy a pupil learns, and a teacher operates together with him as a supporter, coordinator of the learning process. Humanists believe that it is necessary to educate a human in a whole by promoting his/her growth throughout the life. In the human pedagogy implementation of a number of principles (Roger, 1959; 1983; 1986; Špona, Maslo, 1991; Lieģeniece, 1998; Фромм, 2009; Крылова, 2009; Eriksons, 1998, Маслоу, А. Г.; Piažē, 2002; Выготский, Л. С., 2000).

A boarding elementary school is a personality development environment for pupils, therefore, it offers following opportunities for teachers and pupils:

- independent operational opportunities;
- opportunities to take responsibility for own decisions, action and results obtained;
- opportunities to solve problem situations independantly;
- opportunities to analyse, evaluate and adoptē the best practice;
- opportunities to receive competent evaluation of own activity.

Within human pedagogy learnig methods are essential, they activate independent creative activities of pupils. They are problem situations at home, project methods and research methods and modual training.

In a boarding elementary school more attention is paid to pupil's achievement in self-improvement by providing him/her sense of security and home, creating such educational process, in which an adolescent can change, improve living conditions and raise their quality not just adopt to already existing conditions. Free, relaxed and family-oriented relationship – teacher speaks about pupil's action in a particular case, is able and finds time to listen, to go deep into and to understand essentially and to talk with an adolescent as equivalent interlocutor – it shows mutual respect and believe in pupil's abilities, joint creativity and creative activity, originality and awareness of mutual responsibilities.

In sub-section **1.2.3. „Pedagogical Process Promoting Life skills of Adolescents in a Boardig Elementary School”** life skills promoting pedagogical process and its components in a boarding elementary school is characterized, theoretically based life skills acquisition pedagogical process has been construed, in order to improve efficiency of using life skills as pedagogical mean in development of adolescents' personality in a boarding elementary school in family and human environment.

By developing model promoting methodology of adolescents' life skills, theoretically based life skills acquisition procedural model, theoretical approaches for organization of pedagogical process are to be clarified.

In boarding elementary schools pupils usually learn according to already prepared samples. It is often more convenient for teachers. In the pedagogical process pupil's emotional experience is not achieved, thus motivating pupils to put their own effort in acquisition of new knowledge and skills.

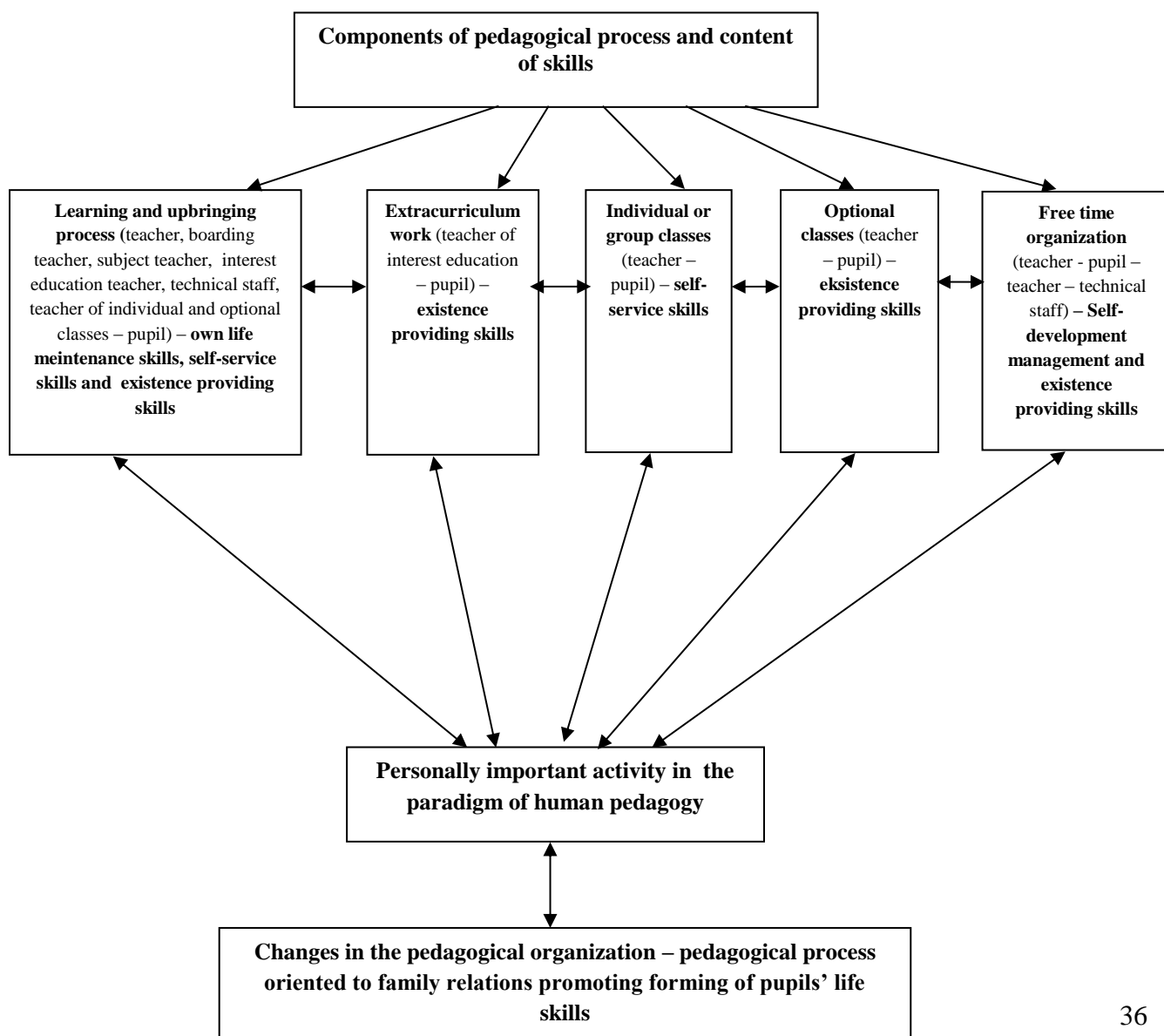
Lesson, individual, interest education class, evening learning, time spent with teacher or school staff always take thoughts, feelings and world views of teacher and school staff member.

Pedagogical process in a boarding elementary school has the following emphases:

- pupil's motivation to acquire something new, personally important;
- purposeful activity, activity as basis of personal development;
- the principle of free choice in family environment - autonomy and responsibility.

In the pedagogical process a number of components includes into boarding elementary school, for promotion of it a new approach is necessary, changes in organization of pedagogical process (see Figure 2), which promote improvement of life skills. In the mutual cooperation process, which is based on findings of operation theory and human pedagogy, which is oriented to family mutual relations, organization of pedagogical process changes.

Figure 2. Pedagogical process boarding elementary school

It is concluded that exactly mutual cooperation and interrelations have the important role in the pedagogical process. By cooperation new skills are acquired, life skills development, self-management is formed.

Pedagogical process in boarding school affects teenagers living activities because it gives a possibility to operate and gain self-experience. Personal adolescent activities and communication experience, satisfaction of personal growth – these are the basis of teenager's self-realization. (Špona, 2006; Huber, 2004; Laivenece, 2003; Collard, 2010; Jurčenko, 2008; Delors, 2001; Prets, 2000; Леонтьев, А. Н). Student, while acting independently and purposefully emphasizing cooperation in student-student environment, is gaining new life-experience which is formed from student and he's personal experience. (Tiļļa, 2005; Špona, 2001, 2004, 2006; Akopova, 2006). Correctional boarding school needs to push it to the student to have a comprehensive understanding of the values and establish uncritical attitude and responsibility for their actions – teacher as a partner (Špona, Čamane, 2009; Fjelds, 1998).

Analysis of life-skill development components: goal setting and the use of resources to achieve goal (Gudjons, 2007; Maslo, E, 2003; Gertsma, Barry, Hake, 2004; Zimmerman, 2001; Špona, 2004; Špona, Čamane, 2009; Vorobjovs, 2002), attitudes (Špona, 2001, 2004, 2006; Zelmenis, 2000; Špona, Čamane, 2009; Lieģenece, 1999), satisfying everyday needs (Katane, 2005; Špona, 2001; Kuhl, Koole, 2004; Ruņģe, 2002; Meisner, 2009) and self-evaluation activities (Šteinberga, Tunne, 1999; Kaļiņņikova, 1999).

Due to the fact that studies of life skills concept is based in psychological and pedagogical sciences, then based on theoretical findings in scientific fields of psychology and pedagogy the relevant life skills evaluation criteria, indicators and levels were structured for research needs.

Evaluation criteria of life skills are explained:

1. Purpose setting, which is characterized by such indicators: purposes are set for real activity, for achieving purpose.
2. The use of resources to achieve purpose, which is characterized by such criteria: resources are chosen for achievement of purposes by your own, resources for achieving purpose are used.
3. Attitude towards environment, which is characterized by such indicators: habits to maintain order in micro environment, habits to maintain order in meso environment.
4. Attitude towards self-service, which is characterized by such criteria: attitude towards own clothes and daily regime, attitude towards self-service of peers and smaller pupils.
5. Satisfaction of daily needs, which is characterized by such criteria: responsibility for preparation of own food, skill to use household appliances, financial literacy.
6. Self-evaluation of activity, which is characterizes by such indicators: the use of self-evaluation skills, approaching of self-evaluation and evaluation.

Each criterion comprises several indicators, characterized by level features, which accordingly shows the degree of purposefulness development:

Level A – the highest level of indicators' expression, when a relevant feature is pronounced and it has a regular character;

Level B – the average level of indicators' expression, when a relevant feature is random in nature, it is in formation stage;

Level C – the lowest level. The feature is not developed.

Evaluation criteria, indicators and levels of adolescents' life skills were defined (see Table 1).

Table 1. Evaluation criteria, indicators and levels of adolescents' life skills

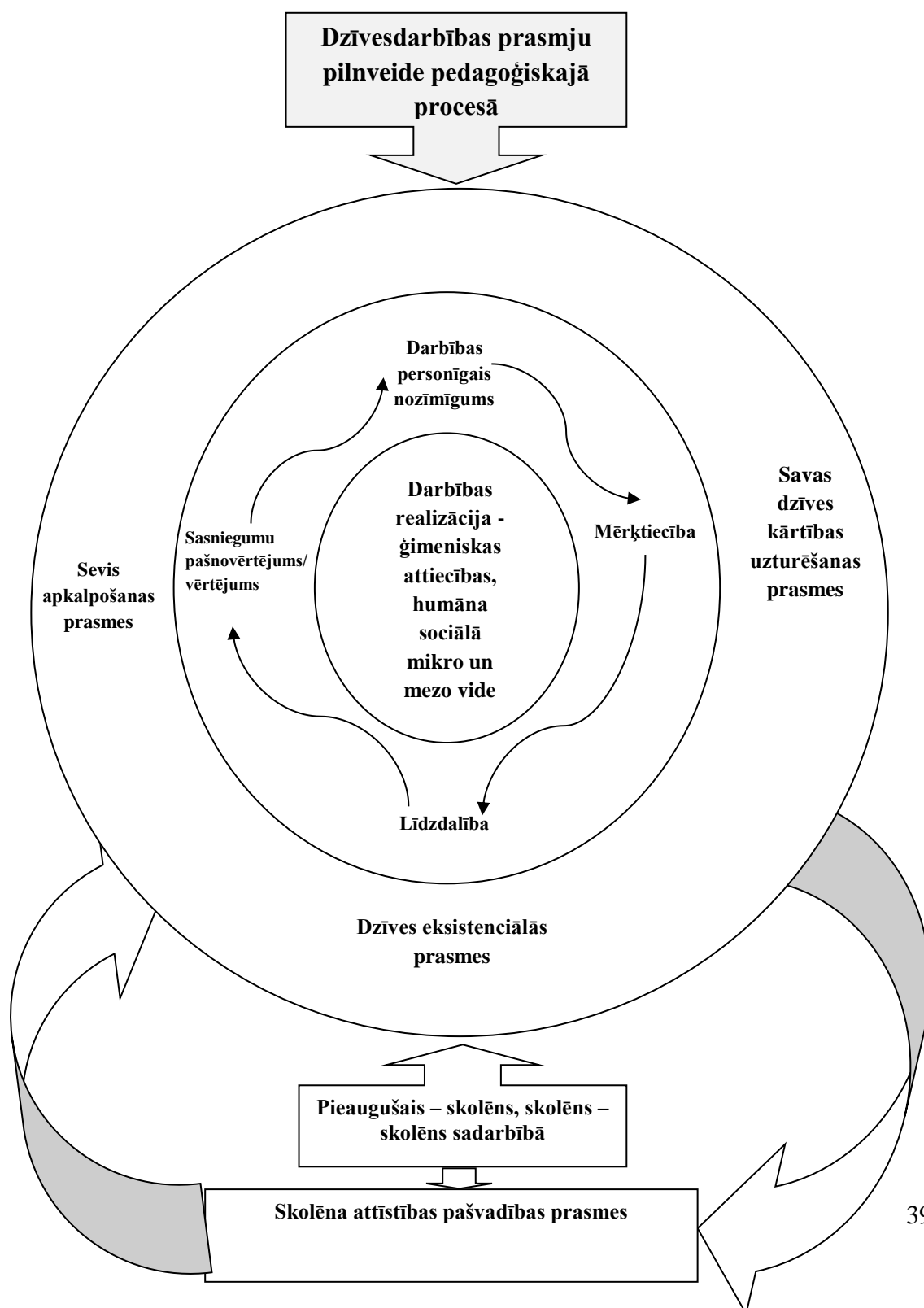
Criteria	Indicators	Levels		
		A (high)	B (average)	C (low)
1. Purpose setting	1. Sets purposes for real activity	There is a need for the new, can set purpose	Sometimes there is need for the new and sometimes can set purpose	Very rarely there is a need for the new and very rarely can set purpose
	2. Purpose setting	Achieves the set purpose	Sometimes achieves the set purpose	Very rarely achieves the set purpose
2. The use of resources for achieving purpose	1. He/she choose resources for achieving purpose by its own	Deliberately chooses resources for achieving purpose	Sometimes by its own and with the help of others chooses resources for achieving purpose	Very rarely by its own with the help of theirs chooses resources for achieving purpose
	2. Uses resources for achieving purpose	Deliberately uses resources for achieving purpose	Sometimes deliberately uses resources for achieving purpose	Very rarely deliberately uses resources for achieving purpose
3. Attitude towards environment	1. Habits to maintain order in micro environment	Regularly maintains order in boarding school and class	Situationally maintains order in boarding school and class	Very rarely maintains order in boarding school and class
	2. Habits to maintain order in meso environment	Regularly maintains order in school and environment	Situatively maintains order in school and environment	Very rarely maintains order in school and environment
4. Attitude towards self-service	1. Attitude towards own clothes and daily regime	Careful attitude towards own clothes and daily regime	Situatively maintain clothes and observe daily regime	Very rarely maintain clothes and observe daily regime
	2. Attitude towards self-service of peers and smaller pupils	Respectful attitude towards self-service of peers and smaller pupils	Sometimes respectful attitude towards self-service of peers and smaller pupils	Very rarely respectful attitude towards self-service of peers and smaller pupils
5. Satisfaction of daily needs of the life	1. Responsibility for preparation of own food	Responsible for preparation of own food regularly	Responsible for preparation of own food situatively	Responsible for preparation of own food very rarely
	2. Skill to use household appliances	Can use various household appliances well	Can use various household appliances situatively	Can use various household appliances very rarely
	3. Financial literacy	Has interest and can plan own finance	Has situative interest and sometimes plans own finance	Very rarely has interest and plans own finance
6. Self-evaluation of activity	1. Use of self-evaluation skills	Uses self-evaluation skills regularly	Uses self-evaluation skills situatively	Uses self-evaluation skills very rarely
	2. Approaching of self-evaluation and evaluation	Self-evaluation of pupils and evaluation of adults are approaching	Self-evaluation of pupils and evaluation of adults are sometimes approaching	Self-evaluation of pupils and evaluation of adults are very rarely approaching

In order to objectively ascertain development tendency of adolescents' life skills in the research it is necessary to reveal characterizing features of each the criteria set for determination of the level. Table 4 shows how criteria are measurable according to indicators set by determining the level „A (high)”, „B (average)” and „C (low)” according to characterizing features of each indicator.

In order to enhance pupils' understanding of how important it is to use life skills in different everyday life situations, theoretically based life skills improvement content and process model has been developed.

Based on the finding obtained in the literature analysis, criteria and indicators of of life skills (see Table 1), life skills improvement procedurally structural model was developed (see Figure 3).

Figure 3. Procedurally structural model of life skills improvement

Content of the model is based on assumptions of hypothesis – improvement of life skills is constructed by including important actualization of important activity, independancy, responsibility, cooperation and self-development management skills, purpose setting. By respecting pupil as a subject, teacher together encourages activity realization, creates human pedagogical environment on the basis of his/her own previous life skill experience.

Human pedagogical environment is a part of family relationships, therefore, activity realization is included in the model. Humanistic and open pedagogical environment provides conditions necessary for life skills improvement – psychologically free and safe environment, on respect and mutual understanding based interaction with peers and teacher as cooperation partner from participation in the activity process up to setting new purposes.

Activity realization – family relationship, creators and facilitators of life skills affecting formation of individual's sense about the world, itself and others belonging to it. In the life activity of adolescent in a boarding elementary school family relationship reveals in learning and upbringing process, in interest education classes and in pupils' free time and individual classes. In the mutual communication process with staff of a boarding elementary school these correlations are interpreted, by forming important activities for themselves – purposefulness, participation, cooperation, responsibility and self-evaluation skills. Teachers and school staff by pupil's learning in a boarding elementary school draw closer mutual relations to family modele.

Part of society, with which a pupil comes into direct contact, is called micro environment. Influence of micro environment is aimed in many directions, its influence is continuous throughout one's lifetime. Micro environment cannot be limited only with stable elements of contacted reality, because contact is fleeting, but the impression is lasting.

From the first micro environemt human enters into next – at school, which also has important role in socialization process. In a boarding elementary school pupils are enrolled also in pre-school education program, thereby pupils have no first micro environment (family) experience. Ability of teacher to understand needs of such pupils can help in forming support in transporming of negative energy in positive – purposeful – behaviour.

Environment – micro, meso and macro – included in the model as conceptual condition in accordance with ecological approach (Katane, 2009), which justifies educational environment, i.e. learning environment (classes, individual and optional classes, evening classes), boarding school environment and school and boarding school environment, at the same time as a process, and the interaction system, which conceptually promotes development of pupil's personality. Micro environment in the structural mode of purposefulness is a classroom and boarding school room, meso environment – school, boarding school and boarding school environment. In general, these environments forms structure of pupil's life skills environment.

In the analysis of activity process experience is formed, this experience is called self-experience, because in such analysis there is enrichment process related to subjective emotional experience (Špona, 2001).

The model shows the relationship among purpose, realization and result in improvement of life skills in the pedagogical process of a boarding elementary school. Development of activity from reproductive to productive level is promotion of cognitive activity and activity itself, which is justified by the main tendency of psychological process development and is emphasized by „one of the main pedagogical purposes of education – in pedagogically enriched diversified activity to allow pupils to be as productive as possible, to develop freely their human potentials, ability competence and to decide on own activity in a responsible way” (Jurgena, 2002). Cyclical conception explains process of cognitive activity as spiral movement towards higher level system (Čehlova, 2002), which includes choice of purpose choices of each subsequent operational cycle, relevant methods for

implementation of it and achievement of particular results, which form the basis for the beginning of new activity cycle, transition to a higher level. Learning new experience becomes indicator of activity development, in the result of which the necessary knowledge, skills and abilities are transformed to a new level. Learned objective and subjective experience provides understanding of life skills acquisition necessity, in result of which pupil acquires confidence for its knowledge and abilities, daring to express and defend its views.

In **Section 2.1. „Characteristics of Empirical Research and Research Methods”** empirical research program, methods and organization are characterized.

Research program

In order to determine formation of life skills for pupils of a boarding elementary school and to verify the hypothesis set in the doctoral thesis, the empirical study comprising pedagogical experiment in three parts has been carried out:

- declaratory experiment – quantitative, short-term, natural (Albrehte, 1998; Lasmanis, 1999; Arhipova, Bāliņa, 2000; Geske, Grīnfelds, 2001);
- forming experiment (Albrehte, 1998; Lasmanis, 2002; Arhipova, Bāliņa, 2000; Geske, Grīnfelds, 2001);
- expert method (Albrehte, 1998; Lasmanis, 2002; Arhipova, Bāliņa, 2000; Geske, Grīnfelds, 2001).

Goal of the declaratory experiment – to determine the level of life skills acquisition level in the real pedagogical process, as well as the most important life skills.

The following qualitative and quantitative research methods were chosen for declaratory experiment:

- study of documents;
- pedagogical observation;
- questionnaires;
- discussions;
- analysis of pupils’ activities;
- statistical analysis of data for determination of initial level of pupils’ life skills.

The empirical research had 4 stages (see Table 2). The forming experiment was divided into two stages.

Table 2. Stages of pedagogical process

Research time	Characteristics of the stage
Stage 1. Development of empirical research methods and creation of base (2011)	Goal: to create base for carrying out the pedagogical experiment. Tasks: 1) to develop the principles of experiment base formation according to experiment goal; 2) to take organizational measures for provision of base.
Stage 2. Acquisition of initial data (2012.)	Goal: to acquire output data about experiment group and its features. Tasks: (1) to carry out questionnairing of pupils and teachers to evaluate life skills; (2) to explore composition of selected pupils, nature of relationships of teachers and pupils; (3) to determine initial level of life skills acquisition, (4) to carry out pupils’ questionnaire to determine recommendations for improvement of pedagogical process for the developed model.
Stage 3. Forming experiment (2013-2014)	Goal: to ascertain whether the developed life skills procedurally structural model helps for pupils to improve their life skills, promotes openness of pupils and teachers and activates forming of pupils’ self-development and self-experience. Tasks: Stage 1. (1) to prepare pupils for using the offered model; Stage 2. (2) to verify the model by carrying out comparative evaluation of classes; (3) to verify processes of forming self-experience.
Stage 4 Data acquisition after the experiment, its processing, comparing, interpretation (2015)	Goal: to acquire data of model efficiency, openness and forming of life activity for process researches. Tasks: (1) to take measure of the second pupils’ life skills improvement; (2) to conduct an interview, questionnaire, analysis of pupils’ work; (3) to perform statistical processing and analysis of data.

Research base. In the research it was important that pupils and teachers from various Latvian regions with various experiences are represented, therefore, in the selection of research the following participants were included:

- Pupils of various Latvian general boarding elementary schools;
- Teachers of various Latvian general boarding elementary schools.

General boarding elementary schools covered in the research:

- Tilža boarding elementary school of Balvi municipality;
- Vaiņode boarding elementary school of Liepāja municipality;
- Liepna boarding elementary school of Alūksne municipality;
- Birži boarding elementary school of Jēkabpils municipality.

In Table 3 structure of the research base is presented.

Table 3. Structure of the research base

Parameters	Birži	Liepna	Tilža	Vaiņode	Piezīmes
Number of respondents (pupils)	48	40	26	26	
number of girls	25 – 52,1%	19 – 47,5%	11 – 42,3%	10 – 48,5%	Tilža (2 – 7,7% sex is not specified)
number of boys	23 – 47,9%	21 – 52,5%	13 – 50%	16 – 61,5%	
Number of respondents (teachers)	19	14	20	16	
number of women	16 – 80%	14 – 100%	16 – 80%	13 – 81,3%	
number of men	3 – 15,8%	-	4 – 20%	3 – 18,8%	
Total	67	54	46	42	209

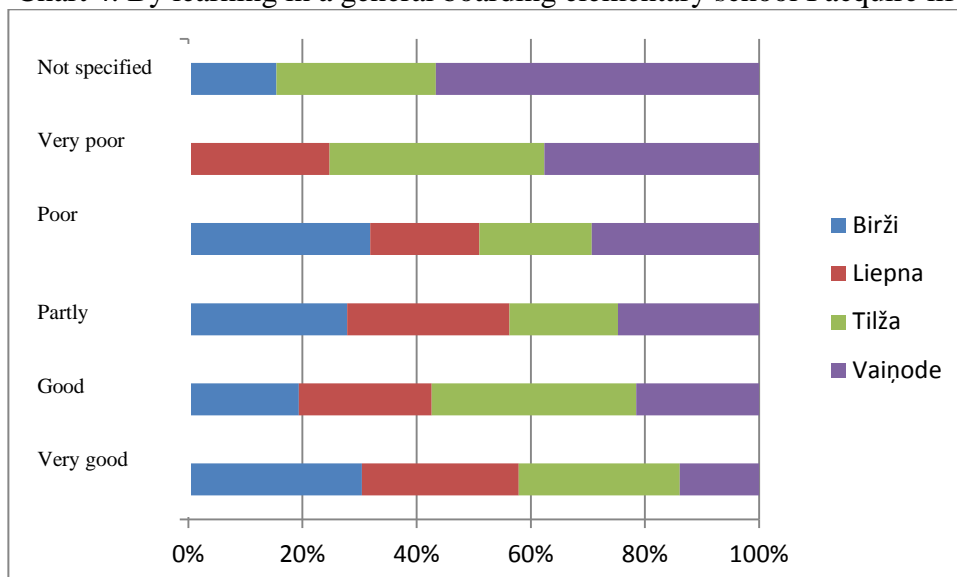
In Section 2.2. „Case Study in Practice” results of self-evaluation of subjective and objective criteria of pupils’ life skills improvement in life activity of boarding school are analysed.

Survey results.

By carrying out the research and to ascertain views of pupils and teachers about acquisition of life skills, 210 questionnaires were received. 209 of them were recognized as valid. The obtained data was processed with SPSS 17.0 data processing program and Microsoft Excel program. In some questionnaires there was a lack of some questions, therefore, different total number of cases appears in the statistical analysis.

In order to determine to what extent life skills are acquired, the first included question was the following – „By learning in a general boarding elementary school I acquire life skills...”, see Chart 4 (Before handing out the questionnaire pupils were given a further explanation – analysis of skills and criteria.)

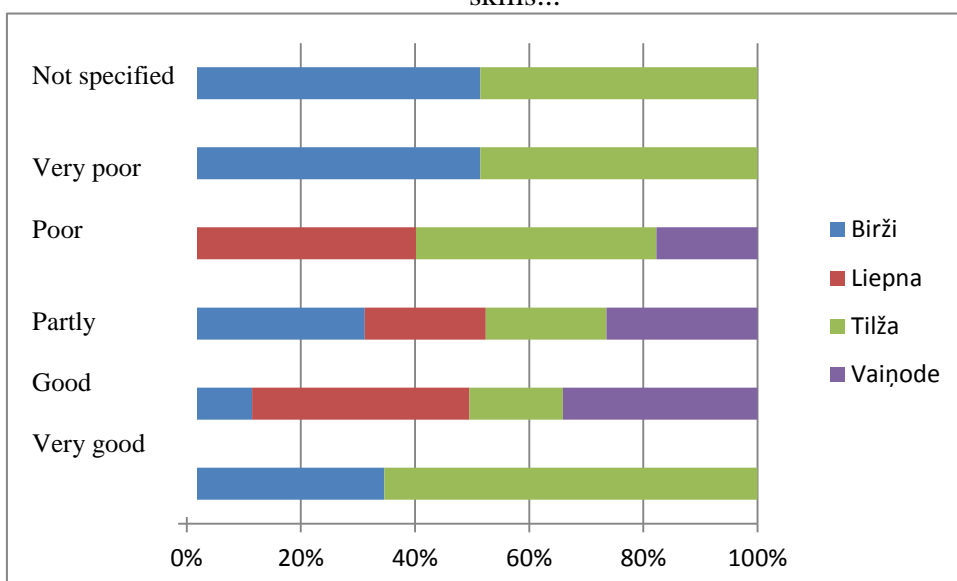
Chart 4. By learning in a general boarding elementary school I acquire life skills...

When evaluating data obtained in Chart 4, it is concluded that pupils of boarding elementary school generally believes that life skills are acquired partly.

To find out the view of teacher, whether pupils acquire life skill, the first question was included – „By learning at a general boarding elementary school, pupils acquire life skills...” (See Chart 5).

Chart 5. By learning at a general boarding elementary school, pupils acquire life skills...

When analysing information obtained in Chart 4, it is concluded that also teachers' view corresponds with pupils' view (59,4% of teachers and 52,1% of pupils think that life skills are acquired partly.)

The second question was included in the questionnaire in order to find out, which are those skills viewed by respondents as the most important ones – respondents were offered 10 skills, it was asked to assess the importance of these skills in the pedagogical process of pupil in boarding elementary school.

By evaluating answers of respondents, it was concluded that respondents (pupils and teachers) consider following skills as the most important ones:

- skills of maintaining own life order;

- self-service skills;
- existential life skills;
- ability to set a goal;
- skills to choose the appropriate means to achieve the goal;
- ability to give self-evaluation for the work done.

Statistical results confirmed that there are significant discrepancies in acquisition of life skills in real life. Thus it could be concluded that the problem of doctoral thesis is topical, and solution of it can be an important contribution to acquisition of life skills in a boarding elementary school.

To find the most appropriate and for the experiment of practical activity suitable method and coherent theories, which would be a valid idea for solutions of the problems raised, it was concluded that quantitative and qualitative data collection methods and processing types shall be used. Statistical processing of quantitative data for ensuring validity and analysis of average results, as well as comparison of higher and lowest evaluations of respondents both in equal and different criteria and its indicators were used in the research.

In order to find out correspondence of the selected criteria 26 pupils of Tilža boarding elementary school were surveyed. To obtain data about pupils' attitudes, closed questions were included in the questionnaire. With closed questions, which were evaluated in three (3) point scale from 1 – high level, 2 – average level, 3 – low level pupils' views about which life skills should be acquired in a boarding elementary school showed views of respondents on usefulness of life skills acquisition according to the selected criteria and indicators.

Data processing and analysis was carried out with Data processing program SPSS 17.0.

Research results show that the following criteria of adolescents' life skills *Goal setting, Use of means to achieve the goal, Attitude towards environment, Attitude towards self-service, Satisfaction of life every day needs and Self-evaluation of activity* have a certain connection, although high correlation among indicators were not found.

In order to obtain data and information, how much attention is paid for developing life skills (period 1999 – 2012) minutes Pedagogical Council meetings were analysed.

By analysing minutes of pedagogical meetings in chronological order in the comparative aspect with the first one, it can be seen how each Pedagogical Council meetings has been enriched, thus activity experience of teachers and pupils and what are development changes related to acquisition of life skills, development tendencies, in school year 2012/2013 it was decided to appraise the life skills development model.

In order to obtain deeper, comprehensible and reliable information from teachers, graduates and current pupils, i.e. persons, which are closely related to the pedagogical process of a boarding elementary school, structured interview questions were formed according to created life skills evaluation criteria and indicators.

Interviews were processed according to requirements necessary for data processing.

Initially, in transcriptions of interviews description of life skills experience was divided from its evaluation.

Interviewed pupils (also former pupils) and teachers represent various generations and various level of life skills acquisition. Experience and pedagogical work experience are differ among respondents (teachers).

By evaluating interviews of teachers, it was concluded:

- Respondents have different life and work experience in a boarding elementary school. Majority of respondents, which have worked at school more than 20 years admits that at the beginning authoritarian relationships among teachers and pupils prevailed, teachers gave ready-made samples. Pupils had no opportunity to express themselves, to evaluate and make a decision;

- As important resources for improvement of life skills all year round extracurricular activities - excursions, hikes were mentioned.

The second group of respondents consists of former and current pupils of a boarding elementary school. Former and current pupils of a boarding elementary school have different views, experience and view on acquisition of life skills.

By evaluating of information obtained in pupils' interviews, it was concluded that teacher of a boarding elementary school has very important role in life skills process of pupils. Pupils stress that it is important to learn also practical things (cooking, how to handle money), as well as presence of support personnel (psychologist) is important at school. These arguments should be taken into consideration when developing recommendations for organizing the pedagogical process of a boarding elementary school in the unite process of life skills acquisition. Before enrolment in a boarding elementary school only one from surveyed pupils has acquired life skills in high level, whereas many pupils have poor level. By learning at a boarding elementary school self-assessment and evaluation levels change.

In **Section 2.1. „Results of Experimental Verification of Procedural Activity Model Productivity”** results of experimental verification of procedural activity model productivity were analysed.

From 1 September 2012 to 19 December 2015 approbation of procedural improvement life skills model was implemented in Tilža boarding elementary school.

Unstructured interview for information extraction according to developed life skills acquisition criteria and indicators A, C and E was conducted for teachers.

Interviewed teachers represent different generations and different levels of life skills education. Experience and pedagogical evaluation is different among respondents.

Conclusions:

- In recent years organization of pedagogical process in school has undergone major changes – improvement of pupils' living conditions, improvement of material base of classrooms, provision of latest technologies (multimedia projectors, interactive whiteboards, Internet connection in each room). Pupils have opportunity to improve self-service skills and to obtain eksistence ensurance skills.
- Optional classes are formed planned and in a purposeful way.
- It is important for teachers and boarding elementary school staff to create family conditions for family environment.

In May 2015, 26 pupils of Tilža boarding elementary school from Form 7 – 9 were re-interviewed; on 1 September 2012 these pupils began approbation of procedural life skills acquisition model. Pupils had to evaluate statements according to developed criteria. Obtained data was processed with SPSS 17.0 data processing programm and Microsoft Excel.

Conclusions:

- Ability to evaluate the obtained knowledge has increased for pupils and further knowledge acquisition is purposefully determiend, because teacher enables pupil to choose by himself/herself, „coercion” method is not used;
- Learning has become a way of life, regular cognition of topical issues, which is directed to full and comprehended lifelong learning, providing a resultative life activity of a personality in field of life activity, as well as long-term increase in quality of individual's and society's life
- Educatinal process is planned so that learning of all pupils according to their skills would be promoted, as well as staff of a boarding elementary school are actively involved in realization and implementation of learning purposes of pupils. And this is very important for a pupil of boarding elementary school, because parents for various reasons often do not give support for their children in determination and implementation of learning purposes;

- In life activity process pupils have realized skills to work individually and in a group, because when considering offers and requirements of possible job offers, mentioned skill is identified as one of the most necessary skills almost in every job.
- Self-acceptance is the key, base for adequate acceptance of other people personalities, if personality accepts himself/herself, also he/she can accept others, whereas other as an feedback element accept personality. This mutual cooperation, on the basis of which self-acceptance is formed, is cognition of humanitarian pedagogy, which was used by the author on basis of the research.

Expert's conclusion method

Expert's conclusion method was used in the research, because professional practitioners' related to specifics of boarding elementary school conclusion about compliance of structural model of life skills acquisition for pedagogical process of a boarding elementary school were necessary.

In 2013 selection of experts was carried out in evaluation of the procedural model of life skills for adolescents in pedagogical process of a boarding elementary school. One expert represented Education, Culture and Sports Department of Balvi municipality, whereas another one represented – Tilža boarding elementary school of Balvi municipality, which at the same time was expert of the particular field.

Experts believe that currently pupils learn life skills at boarding elementary school partially. Teachers often give ready-samples and make decision on behalf of pupils. In this way independence and participation of pupils are not developed. Conclusion that learned process shall be related to the real life has been supported. Changes are necessary in the organization of pedagogical process by emphasizing such life skills acquisition as self-service skills, skills to maintain order in own life and existential skills of life.

By evaluating criteria and indicators of adolescents' life skills, as well as procedural model of life skills acquisition, experts point out that:

- set criteria and indicators comply with the pedagogical process of a boarding elementary school;
- approaching pedagogical process to family model in the pedagogical process of a boarding elementary school is to be supported;
- it would be necessary to acquaint all representatives of boarding elementary school with the developed recommendations.

In **Section „Recommendations for Life Skills Improvement in the Pedagogical Process of a Boarding Elementary School”** recommendations for life skills improvement in the pedagogical process of a boarding elementary school have been developed.

Results of empirical research have allowed to formulate recommendations for life skills acquisitions in the pedagogical process of a boarding elementary school.

1. Acquisition of life skills in the pedagogical process of a boarding elementary school is very important, because pupils are more often in the educational institutions than in family, therefore, organization of pedagogical process as the use of upbringing and learning mean in acquisition of life skills is topical. Therefore, recommendation is to introduce guidance of life skills acquisition in regulations on life skills acquisition by emphasizing approaching of the pedagogical process to family model. It is important to implement acquisition of life skills acquisition in humanitarian and family pedagogical environment, in which pupil's needs, interests, experience, his/her emotional experience and personally important are respected.
2. For promotion of life skills it is important to choose not only subject sample curricula from National Centre for Education, the content of which approves knowledge and skills to be acquired by a pupil, but also offers curricula developed by teachers of boarding elementary schools, in which such curriculum is included,

which would acquisition of specify life skills in practical actions. It is important to include acquisition of life skills in the curriculum of a boarding elementary school by implementing it in successive humanitaria environment, in which child's needs, interests, experience, his/her emotional experience and personally important things are respected according to tasks of each level.

3. Staff of a boarding elementary school need knowledge in pedagogy about organization of the pedagogical process in a boarding elementary school and peculiarities of pupils' age groups for the reason that also staff takes part in upbringing of a pupil. Pupil, which spends most of the school year in a boarding elementary school, not in family, gets a sample and his/her future family model also from the school staff.
4. It is important for teachers of boarding elementary school to organize joint activities with pupils (for example, birthday celebration, hikes, tea afternoons) by enabling pupils to acquire useful and practical skills (for example, cooking), which would be useful in the further life activity.
5. It is necessary to ensure the presence of a psychologist in boarding elementary schools not only during morning classes, but also in evening classes to help pupils to orientate themselves more successfully in different everyday life situations and jointly look for solutions, to understand and evaluate difficulties disturbing pedagogical process.

Conclusions

Within the Doctoral Thesis the research has been carried out confirming necessity of life skills acquisition in the pedagogical process of a boarding elementary school, as well as the procedural life skills acquisition model for acquisition of life skills in a boarding elementary school has been developed and verified.

In the research it was concluded that:

1. Activity theory highlights inclusion of new needs and motives for pupils in their life activity. Personally important activity is a condition for pupil's further development. In the activity experience is being obtained; this experience consists of personally experiences events.
2. Promotion of skills is possible in practical activity, they result from a particular activity and are improved in independent work.
3. General boarding elementary schools began to be established in the second half of 20th century. In 1956 the first boarding elementary school was established.
4. The main direction of boarding elementary school work is educational and upbringing activity. Boarding elementary school becomes educational and nurturing learning environment (pupils spend all day at the boarding elementary school), in which purposeful, cooperation-oriented personality is formed.
5. Humanitarian approach highlights acceptance of pupil's personality, cooperation, dialogue forms in communication and acquisition of cultural values in the level of personal sense. Pedagogical support from positions of humanism is characterized by cooperation (emotional experience, compassion, participation), based on personal autonomy and individuality, its self-development, self-determination, self-control, self-realization. Pedagogical support is an element of any cooperation and interaction, which envisages comradely equal relations.
6. In humanitarian pedagogy organization of child's pedagogical life is considered as natural (as own) only when he/she has an opportunity for self-realization.
7. Promotion of skills is possible in practical activity, it is formed in the result of a particular activity and improved in independent activity.
8. From explanation of theoretical notion of life skills from finding and analysis of scholars criteria of adolescents' life skills can be selected: *Goal setting, Use of*

means for goal achievement, Attitude towards environment, Attitude towards self-service, Satisfaction of every day needs of life and Self-evaluation of activity.

9. Pedagogical process affects life activity of adolescents in a boarding elementary school, if it is independent, it gives opportunity to cooperate and to gain self-experience of life. Personal experience of adolescent's activity and communication, satisfaction of personal growth – a basic way of adolescent's self-realization of life skills. A pupil by independent and purposeful activity and highlighting cooperation pupil-pupil gains a new life skills experience, which is formed from the personal experience of pupil and pupil. Teacher – cooperation partner.
10. It is necessary for staff of a boarding elementary school to have knowledge in pedagogy about organization of the pedagogical process of a boarding elementary school and peculiarities of pupils' age groups.
11. Pupil is a promoter of its own activity, active participation in problem solving, knowledge acquisition. There is teamwork and cooperation, which guarantee achievement, active participation and engagement of a pupil, initiative, creative attitude, independence, enterprise.
12. Data obtained in the declaratory study shows that pupils and teachers of Birži, Liepna, Tilža and Vaiņode boarding elementary schools believe that life skills are acquired partially.
13. Respondents (pupils) have different life and work experience in a boarding elementary school. Majority of respondents, which have been working at school more than 20 years admits that at the beginning mostly there was authoritarian relationships among pupils and teachers, teachers gave ready-made samples. Pupils had no opportunity to express themselves, to evaluate and to take a decision. As important resources of life skills improvement all year round were extracurricular activities – excursions, hikes are mentioned, also in recent years organization of the pedagogical process has significantly changed in school – improvement of pupils' living conditions, improvement of the material basis of classrooms, provision with the latest technologies (multimedia projectors, interactive whiteboards, Internet connection in each classroom).
14. For teachers and staff of a boarding elementary school it is important to create family conditions to at least partially compensate the lack of family and create family feeling.

In result of the study the set goal is achieved – the procedural life skills acquisition model has been developed and its efficiency has been empirically verified in the pedagogical process of a boarding elementary school.

The formulated hypotheses have been confirmed in the research.

Further research

Research is to be continued in the direction of the boarding elementary school pedagogy, by studying also experience of other countries. Application of life skills acquisition for evaluation of the pedagogical process by evaluating the theoretical base for development of boarding elementary schools' curricula in Latvia.

During the research work it is concluded that the issue on organization of the pedagogical process of a boarding elementary school and improvement of life skills has not been theoretically and empirically studied yet. Results of the experimental research by the author of the Doctoral Thesis show that acquisition of life skills for pupils of boarding elementary school is very important. Thus, the study of pedagogical opportunities for acquisition of life skills is very important in pre-school and primary school level.

Published articles:

1. Studente, A. (2007). Importance of Methodical Work in Ensurance of Learning Process Quality. Magazine of international interuniversity scientifically

- practical and learning conference of Transport and Telecommunication Institute “Actual Problems of Education”, Riga: Transport and Telecommunication Institute, p. 43-46.
2. Studente, A. (2012). Improvement of Life Skills in the Pedagogical Process of a General Boarding elementary School. Magazine of 7th International Young Scientists Conference of RTTEMA. Riga: RTTEMA, p. 144-152, ISBN 978-9934-503-03-0.
 3. Studente, A. (2013). Acquisition of Life Skills in a Boarding Elementary school. Magazine of international interuniversity scientifically practical and learning conference of Transport and Telecommunication Institute “Actual Problems of Education”. Riga: Transport and Telecommunication Institute, p. 41-46, ISBN 978-9984-818-66-5.
 4. Studente, A. (2013). Practice of Life Skills Acquisition in Boarding Elementary Schools: Some Problems and Solutions. “Materials of 55th International Scientific Conference of Daugavpils University”. Daugavpils: Magazine of scientific articles, p. 749-760, ISBN 978-9984-14-665-2.
 5. Studente, A. (2013). Acquisition of Life Skills in Boarding Elementary Schools – Results of Declaratory Research. Magazine of scientifically practical and learning conference of TTI “Science and Technology – Step into Future”. Riga: TTI, “Science and technology – Step into Future”, p. 109.-110, ISSN 1691-2853, ISSN 1691-2861.

Submitted articles:

1. Studente, A. (2015) Human Pedagogy as Theretical Basis for Imorovement if Life Skills in the Pedagogical Process of a Boarding Elementary School. Magazine of scientific articles of RSU 2015.

Research results are presented in the following scientific conferences:

1. International interuniversity scientifically practical and learning conference “Actual Problems of Education”. Report “Importance of Methodical Work in Quality Ensurance of School’s Learning Process”. Riga, TTI, 2007.
2. 7th International Young Scientists Conference of RTTEMA. Report “Improvement of Life Skills in the Pedagogical Process of General Boarding Elementary School”. Riga, RTTEMA, 08.12.2011.
3. 8th International Young Scientists Conference of RTTEMA. Report: “Acquisition of Life Skills for Pupils of Boarding Elementary Schools (Form 7 – 9)”. Riga, RTTEMA, 06.12.2012.
4. International interuniversity scientifically practical and learning conference “Actual Problems of Education”. Report: “Acquisition of Life Skills in Boarding Elementary School”. Rīga, TSI, 21.-22.02.2013.
5. 55th International Scientific Conference of Daugavpils University. Report: “Practice of Life Skills Acquisition in Boarding Elementary Schools: Some Problems and Solutions”. Daugavpils, DU, 10.-12.04.2013.
6. Scientifically practical and learning conference of TTI “Science and Technology – Step into Future”. Report: “Acquisition of Life Skills in Boarding Elementary School – Results of Declaratory Research”. Riga, TTI, TSI, 25.-26.04.2013.

Used literature

1. Albrehta, Dz. (1989). *Vispārīgās un vispārzinātniskās pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: LVU, Akademiskais apgāds.
2. Akopova Ž. (2006). *Mentora palīdzība skolotāju komandai*. Rīga: RaKa.
3. Arhipova, I., Bāliņa, S. (2003). *Statistika ekonomikā. Risinājumi ar SPSS*. Rīga: Datorzinību centrs.
4. Bergson, H. (1911). *Creative Evolution*. Henry Holt and Company. New York. <http://web.archive.org/web/Bergsons> (Skatīts: 17.01.2013.).
5. Čamane, I. (2008). *Klases audzinātāja darbība pusaudža pašaudzināšanas sekmēšanā*. Promocijas darbs.
6. Čehlova, Z. (2002). *Izziņas aktivitāte mācībās*. Rīga: RaKa.
7. Delors, Ž. (2001). *Mācīšanās ir zelts*. Rīga: UNESCO LNK.
8. Dewey, J. (1916). *Democracy and education: an introduction to the philosophy of education*. New York, NY: MacMillan.
9. Dilthey, W. (1985). *Poetry and Experience*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
10. Dilthey, W. (2005). *Das Erlebnis und die Dichtung, Lessing, Goethe, Novalis, Holderlin*. Gesammelte Schriften, Bd. 26, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
11. Eriksons, E. (1998). *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava.
12. Fjelds, S.E. (1998). *No parlamenta līdz klasei*. Rīga: Rīgas pilsētas skolu valde.
13. Gadamers, H.G. (1999). *Patiesība un metode*. Rīga: Jumava.
14. Geske, A., Grīnfelds, A. (2001). *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa.
15. Geertsma, A., Barry, J. Hake, B.J. (2004). *Experimenting with Individual Learning Accounts*. Making Up the Balance, CINOP.
16. Gudjons, H. (2007). *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
17. Huber, G., L. (2004). *AQUAD Six*. Workshop. Rīga: LU.
18. Jurčenko, A. (2008). *Dzīves prasmju pilnveidošana pusaudžiem pedagoģisko grupu darbā*. Rēzekne.
19. Kaļiņņikova, L. (1999). *Skolotājs (žurnāls)*. – 4., 75.–76. lpp.
20. Katane, I. (2005). *Lauku skolas ka izglītības vides izvertešanas modelis*. Promocijas darba kopsavilkums. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 35 lpp. Pieejams: http://www.3.acadlib.lv/greydoc/Katanes_disertacija/Katane_lat.doc (skatīts 16.05.2013.)
21. Kivle, I. (2011). *Filosofija: teorētiska un praktiska mācība*. Noewau Grants.
22. Koķe, T., Muraškovska, I. (2007). *Latvija ceļā uz zināšanu sabiedrību: izpratne un izaicinājumi*. Zinātniski pētnieciskie raksti Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai Latvijā, Nr. 2 (13), 121.–141. lpp. Stratēģiskās analīzes komisija. Rīga: Zinātne.
23. Kuhl, J., Koole, S. L. (2004). *Workings of the will: a functional approach*. In Handbook of Experimental Existential Psychology, ed. J. Greenberg, S. L. Koole, T. Pyszczynski. New York: Guilford Press.
24. Lasmanis, A. (2002). *Datu ieguve, apstrādes un analīzes metodes pedagoģijas un psiholoģijas pētījumos*. 1. grāmata. Rīga: SIA Izglītības soļi.
25. Lieģeniece, D. (1998). *Sociālās prasmes*. Rīga: Mācību Grāmata.
26. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa.
27. Maslo, E. (2003). *Mācīšanās spēju pilnveide*. Rīga: RaKa.
28. Meissner, W. W. (2009). *Volition and Will in Psychoanalysis*. J Am Psychoanal Assoc October, 57, p. 1123–1156, (<http://apa.sagepub.com/content/57/5/1123.refs>).
29. Ortega i Gaset H. (1983). *Ensimismamiento y alteracion*. Pieejams: <http://www.ramonlucas.org/ortega/Hombre-I.pdf>. (Skatīts: 27.06.2014.)

30. Pētersons, E. (1931). *Vispārīgā didaktika*. Rīga: A.Gulbja izdevniecība.
31. Piažē, Ž. (2002). *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis.
32. Prets, D. (2000). *Izglītības programmu pilnveide*. Rīga: Zvaigzne ABC.
33. Roger, C. (1959). *A theory of therapy, personality and interpersonal relationships as developed in the client-centered framework*. Psychology: A study of a science. S.Koch (ed.) New York: McGraw-Hill, Vol.3.
34. Roger, C. (1983). *Freedom to learn for the 80's*. Columbus OH: Charles E.Merrill Co, A Bell & Howell Co, p.160.–210.
35. Roger, C. (1986). *A Client-centered / person-centered approach to therapy*. Kutash I., Wolf A. (ed.). Psychotherapist's casebook. Jossey-bass.
36. Students, J.A. (1998). *Vispārīgā paidagoģija*. 1.daļa. Rīga: RaKa.
37. Students, J.A. (1998). *Vispārīgā paidagoģija*. 2.daļa. Rīga: RaKa.
38. Špona, A. (2001). *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: RaKa.
39. Špona, A. (2004). *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa.
40. Špona, A. (2006). *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: Raka.
41. Špona, A., Čamane, I. (2009). *Audzināšana. Pašaudzināšana*. Rīga: RaKa.
42. Špona, A., Čehlova, Z. (2004). *Pētniecība pedagoģijā*. Rīga: RaKa.
43. Šteinberga, A., Tunne, I. (1999). *Jauniešu pašizjūta un vērtības*. Rīga: RaKa.
44. Tiļļa, I. (2005). *Sociālkultūras mācīšanās organizācijas sistēma*. Rīga: RaKa.
45. Volāne, E., Špons, A. (2010). *Dzīvesdarbības prasmju apguve mājturības un tehnoloģiju stundās skolā*. Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, 5. starptautiskās zinātniskās konferences "Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā" rakstu krājums. Rīga: RPIVA.
46. Vorobjovs, A. (2002). *Sociālā psiholoģija*. Rīga: Izglītības solī.
47. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: RaKa.
48. Zimmerman, B. J., & Schunk, D. H. (2001). *Self-regulated learning and academic achievement: Theoretical perspectives (2nd ed.)*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
49. Žogla, I. (1994). *Skolēnu izziņas attieksme un tās veidošanas*. Rīga: LU.
50. Žogla, I. (2001). *Didaktikas teorētiskie pamati*. Rīga: RaKa.
51. Абульханова-Славская, К. А. (1991). *Стратегия жизни*. Москва: Мысль.
52. Василюк, Ф. Е. (1984). *Психология переживания*. Москва: издательство Московского университета.
53. Выготский, Л. С. (2000). *Психология*. Серия: Мир психологии. Москва. Апрель. ЭКСМО. Пресс.
54. Леонтьев А.Н. (1972). *Проблемы развития психики*. Москва: Московский Государственный университет.
55. Леонтьев, А. Н. (1975/2005). *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: Смысл.
56. Леонтьев, Д. А. (2007). *Психология смысла*. Москва: Смысл.
57. Лонтъев, А. А. (1997). *Психология общения*. Москва: Смысл.
58. Крылова, Н. Б. (2009). *Какая теория воспитания адекватна современным условиям?* http://values-educ.ru/readarticle.php?article_id=1 (skatīts 10.09.2012.)
59. Маслоу, А. (1999). *Новые рубежи человеческой природы*. Москва.
60. Маслоу, А. (2002). *По направлению к психологии бытия*. Москва: ЭКСМО – Пресс.
61. Новиков, А.М., Новиков, Д.А. (2007). *Методология*. Москва: СИН-ТЕГ.
62. Ольховикова, Г. Н. (2010). *Подготовка к будущей жизнедеятельности учащихся-сирот учреждений профессионального образования*. Диссертация. Санкт–Петербург.
63. Платонов, К. К. (1972). *О системе психологии*. Москва: Мысль.
64. Рубинштейн, С. (1959). *Принципы и пути развития психологии*. Москва.

65. Рубинштейн, С. (1989/2004). *Основы общей психологии*. Санкт–Петербург: Питер.
66. Рубинштейн, С. Л. (1957/2003). *Бытие и сознание. Человек и мир*. Санкт–Петербург: Питер.
67. Стоунс, Э. (1998). Психопедагогика. М. : Педагогика, 471 с.
68. Фромм, Э. (2009). *Человек для самого себя. Революция надежды. Душа человека*. Москва: АСТ Москва.
69. Эльконин, Д. (1999). *Психология игры*. Москва: Владос.

Acknowledgements

The life has always given for me an opportunity to be with smart, excellent people. From each of them I have obtained valuable cognitions, which have largely influenced my life.

I extend my sincere gratitude to all, which have contributed to my academic and life education.

Gratitude to scientific adviser of the Doctoral Thesis Dr.paed., prof. A.Petere for cooperation, sustained motivation and support.

Gratitude to Dr.habil.paed., prof. A.Špona for life wisdom, personal support and competence.

Gratitude to Doctoral Board of RTTEMA, Dr.paed. prof. Z.Anspoka for responsiveness and interest.

Appreciation to pupils and teachers of Vaiņode boarding elementary school of Liepāja municipality, Liepna boarding elementary school of Alūksne municipality and Birži boarding elementary school of Jēbapils municipality, specially Tilža boarding elementary school of Balvi municipality for participation and responsiveness in carrying out of the empirical research and approbation of theoretical findings in practice.

Thanks to Mg. philol. R. Bukša for translations of scientific articles and summary of the Doctoral Thesis into English.

Thanks to J. Vjaksē for the assistance.

Thanks to former and present colleagues.

Thanks to all my beloved and close people, which were by my side and supported me.